

Udgangspunkt for vækst i Region Syddanmark

De første skridt til et faktabaseret grundlag

Rapport udarbejdet af Copenhagen Economics ApS og Inside Consulting

Oktober 2005

Det midlertidige vækstforum i Region Syddanmark

Udgangspunkt for vækst i Region Syddanmark

De første skridt til et faktabaseret grundlag

Oktober 2005

Indholdsfortegnelse

FORORD	3
SAMMENFATNING	4
KAPITEL 1 VEJEN FRA FAKTA TIL VÆKSTSTRATEGI.....	6
1.1. REGIONAL ERHVERVSPOLITIK	6
1.2. DE FØRSTE BYGGESTEN I SYDDANMARKS VÆKSTSTRATEGI	6
KAPITEL 2 REGIONENS ØKONOMISKE UDVIKLING	9
2.1. REGION SYDDANMARKS INDKOMST: LAVT NIVEAU OG LAVESTE VÆKST	9
2.2. PRODUKTIVITETEN GØR FORSKELLEN.....	11
2.3. PRODUKTIVITETSFORSKELLE I REGIONEN	13
2.4. KOMMUNALE PROBLEMER MED BESKÆFTIGELSEN OG PRODUKTIVITETEN	13
2.5. SAMMENFATNING AF REGION SYDDANMARKS ØKONOMISKE UDVIKLING	14
KAPITEL 3 DEN REGIONALE KONKURRENCEEVNE.....	16
3.1. ANALYSERAMMEN	16
3.2. SYDDANMARKS SAMLEDE KONKURRENCEEVNE	18
3.3. MÆNSKELIGE RESURSER – ET KRITISK LAVT ANTAL VIDEREGÅENDE UDDANNELSESPLADSER?.....	19
3.4. IVÆRKSÆTTERI – VILJEN ER DER MÅSKE, MEN HVAD MED RÅDGIVNINGEN?	20
3.5. INNOVATION – EN MARKANT SVAGHED	21
3.6. IKT – TID TIL MÅLRETTET INDSATS	23
3.7. VIDERE ANALYSER AF REGION SYDDANMARKS KONKURRENCEEVNE	24
KAPITEL 4 DEN ERHVERVSMÆSSIGE SPECIALISERING	26
4.1. DEN ERHVERVSMÆSSIGE UDVIKLING.....	26
4.2. HVAD ER ERHVERVSKLYNGER?	28
4.3. REGION SYDDANMARKS KLYNGER.....	30
4.4. KONKLUSION OM ERHVERVSSTRUKTUREN	39

Bilag 1: De fem regioners økonomiske udvikling

Bilag 2: Dekomponeringsanalyser 1993 og 2003

Bilag 3: Benchmarking af regionernes konkurrenceevne

Forord

Dette notat er udarbejdet på opdrag fra Erhvervs- og Byggestyrelsen til brug for det midlertidige vækstforum i Syddanmark. Notatet er et skridt i retning af at etablere et faktabaseret grundlag til diskussion af hovedudfordringerne i regionen.

Notatet beskriver regionens økonomiske udvikling og den regionale konkurrenceevne. Vi belyser også regionens erhvervmæssige specialisering sidst i notatet. De valgte emner er ikke altomfattende, og en række mulige indsatsområder er ikke beskrevet i notatet. Eksempelvis kommer notatet *ikke* ind på potentialerne inden for de lokalt orienterede erhverv (håndværk, detailhandel og den offentlige sektor) ligesom arbejdsmarkedspolitikken og en række andre politikområder kun berøres lejlighedsvist.

Derimod fokuseres analyserne på de centrale politikinstrumenter der skal bringes i spil for at forbedre regionens globale konkurrencekraft. Det sker ud fra en betragtning om at betydningen af den regionale erhvervs politik for regionens velstand stiger i takt med globaliseringen og udflytningen af arbejdspladser. Derfor er der brug for at nytænke hvordan vi laver regional erhvervs politik i Danmark således at den passer til fremtidens globale vidensamfund. Det betyder ikke at vi skal sige farvel til de traditionelle erhverv. Tværtimod. Det er især her der skal nytænkes.

Notatet kan tjene som en indføring i hvordan man kan gennemføre en fremadrettet erhvervs politisk analyse der tager udgangspunkt i det virksomhederne konkurrerer på. I industrisamfundet var det på kompetencen til at frembringe en ydelse til en pris og kvalitet der var bedre end konkurrenternes. I vidensamfundet er det kompetencen til at frembringe en ydelse hvor pris og kvalitet er i orden, men hvor ydelsen giver en unik oplevelse som konkurrenterne ikke kan efterligne. Hvordan er Syddanmark rustet til denne opgave? Det skal dette notat give en første indikation af. Men arbejdet slutter ikke her. Notatet er kun en begyndelse.

Projektet har omfattet tre hovedaktiviteter: Først en kort dialog med de regionale sekretariater hvor igennem indholdet, processen og formen er blevet fastlagt. Herefter er det anvendte datagrundlag blevet opdateret, og Copenhagen Economics har i samarbejde med Inside Consulting udarbejdet denne analyse¹. Parallelt hermed har vi lavet lignende notater for de øvrige midlertidige vækstfora.

¹ Rapporten er redigeret efter retningslinjerne i Copenhagen Economics' skrivepolitik. Vi følger Dansk Sprogævnens anbefalinger og benytter de nye kommaregler som er beskrevet i Retskrivningsordbogens § 45-55.

Sammenfatning

De økonomiske nøgletal viser at Region Syddanmark ikke har klaret sig så godt i de senere år når man sammenligner med resten af landet. Frem til og med 1997 var regionen i stand til at indsnævre indkomstforskellene i forhold til resten af landet, men efter 1997 er forskellene igen steget. I perioden 1997-2003 har Region Syddanmark således haft den svageste vækst af de fem regioner.

På beskæftigelsesområdet er tendensen den samme. Frem til 1998 var ledigheden under landsgennemsnittet, men ledigheden har i de senere år været en smule over landsgennemsnittet.

Analyserne i denne rapport viser at den relativt svage udvikling i regionens indkomst primært skyldes en lav produktivitsudvikling. Hovedparten af efterslæbet i forhold til velstandsniveauet i resten af landet er fordi regionens virksomheder samlet set er mindre produktive end virksomheder i resten af landet.

Vi kan også konstatere at der er store interne forskelle på den økonomiske situation i Region Syddanmark. Trekantområdet har den klart højeste produktivitet mens Sydfyn og øer ligger lavere end alle andre regioner i Region Syddanmark. Det viser sig desuden at del-regionen Odense ligger under den gennemsnitlige produktivitet for hele Region Syddanmark – på niveau med det sydlige Jylland og under Sydvestjylland selvom disse to regioner har haft en relativt lav vækst i produktiviteten siden 1997. Analyser af udviklingen i indkomst, beskæftigelse og produktivitet viser at de nye kommuner i Region Syddanmark ikke står over for de samme problemer.

Der er to væsentlige forklaringer på at regionens produktivitet er vokset mindre end i de andre regioner. Den ene forklaring vedrører erhvervsstrukturen. Den anden drejer sig om hvordan Region Syddanmark klarer sig på fremtidens centrale vækstkilder.

Når det gælder *erhvervsstrukturen*, viser dette notat at regionen er specialiseret inden for traditionelle erhverv. Det vil sige erhverv der i forhold til eksempelvis de videnskabelige erhverv er kendetegnet ved faldende beskæftigelse og beskeden udvikling i produktiviteten. Region Syddanmark klarer sig faktisk godt inden for de traditionelle erhverv. Men den høje specialisering inden for fx jern, stål, papir/pap og transportmidler trækker produktivitsudviklingen ned når den er kombineret med en svag specialisering inden for væksterhvervene.

Med hensyn til *fremtidens vækstkilder* har vi benchmarket Region Syddanmark med de øvrige regioner på fire områder: menneskelige resurser, iværksætteri, innovation og informations- og

kommunikationsteknologi (ikt). Nyere analyser peger nemlig på at disse områder spiller en afgørende rolle for om regionerne vil opleve stærk eller svag vækst.

Benchmarkingen viser at Region Syddanmark samlet klarer sig svagest blandt de fem nye regioner når det gælder erhvervslivets præstationer inden for de fire vækstkilder. Det skal dog understreges at forskellen mellem Region Syddanmark og henholdsvis Region Nordjylland og Region Sjælland er yderst beskeden.

Når erhvervslivets præstationer sættes under lup, viser det sig at regionens største svagheder findes inden for innovation og udbredelse af ikt.

Hvad angår vækstdriveren *innovation*, så har regionen, sammen med Region Sjælland, den mindste andel af innovative virksomheder. Samtidig er forsknings- og udviklingsniveauet beskedent.

Samspelet mellem virksomheder og videninstitutioner er en af de regionale rammebetingelser for vækst der er mindre gode på innovationsområdet. Videndelingen mellem videninstitutioner og erhvervsliv er en væsentlig udfordring i regionen.

På *ikt-området* ligger Region Syddanmark svagest af samtlige regioner når det gælder virksomhedernes anvendelse af den ny teknologi.

Regionen halter også efter flere steder på de rammebetingelser der danner baggrund for virksomhedernes præstationer på ikt-området. Der er mangel på specialiserede it-kompetencer. Kommunerne halter efter når det gælder digital forvaltning. Og borgerne er mindre erfarne med den nye teknologi end borgere i resten af landet. Der mangler en kortlægning af behovet for at opprioritere og målrette de primære it-uddannelser i regionen før det er muligt at give politik-anvisninger.

Endelig peger benchmarkingen på at det lave antal uddannelsespladser kan udgøre en akilleshæl i Region Syddanmark. På dette område overgår regionen kun Region Sjælland der er begunstiget af kort afstand til "uddannelsesmekkaet" – Region Hovedstaden. Notatet konkluderer at en af hovedudfordringerne er på uddannelsesområdet. En opgradering af de formelle kompetencer er essentiel så erhvervslivet kan trække på højt kvalificeret arbejdskraft.

Kapitel 1 Vejen fra fakta til vækststrategi

Dette notat er et skridt i retning af at etablere et faktabaseret grundlag til diskussion af hovedudfordringerne i regionen. Notatet indgår således i en længere proces med faktabaserede analyser som grundlag for en effektiv strategi for den syddanske erhvervsudvikling. Nedenfor vil vi søge at sætte notatet ind i en overordnet ramme på vejen fra fakta til strategi.

1.1. Regional erhvervspolitik

Det globale vidensamfund har fundamentalt ændret på grundlaget for at skabe økonomisk velstand i regionerne. For 10, 20 og 30 år siden var den vigtigste opgave i den regionale erhvervspolitik at skabe udvikling i de svageste områder af landet og at sikre at det regionale arbejdsmarked og de lokale uddannelser fulgte med erhvervslivets behov. Omvendt blev de vigtigste politiske rammer for en stærk konkurrenceevne skabt på nationalt niveau.

I dag er virkeligheden en anden. Produktion, udvikling og arbejdskraft er blevet langt mere mobile. Den del af produktionen der med fordel kan flyttes ud vil blive det. Og i de velstillede lande og regioner vil virksomheder kun overleve og vokse hvis de er i stand til at udvikle nye produkter og ydelser der appellerer til fremtidens forbrugere.

Tendensen i de senere år har været at de stærke regioner løber fra de svagere regioner. Stockholm (Sverige), Oulo (Finland), Cambridgeshire (England) og Styria (Østrig) er eksempler på regioner der har draget fordel af det globale vidensamfund. De har tidligt forstået at videntungt udviklingsarbejde og specialiseret produktion flytter til de regioner der har noget særligt at tilbyde. Gennem omfattende analyser og et tæt samarbejde mellem virksomheder, myndigheder og videninstitutioner har disse regioner skabt sig et forspring i regionernes konkurrence på viden og innovation.

Den stigende mobilitet af viden og produktion rejser således en ny udfordring for den regionale erhvervspolitik. Det bliver i stigende grad regionerne der må tage ansvaret for at skabe økonomisk vækst i Danmark. Opgaven er at skabe unikke kompetencer og videnmiljøer som gør regionerne så attraktive at virksomheder med et globalt potentiale bliver i regionen – eller endda flytter til regionen. Denne opgave kan ikke løses fra Christiansborg eller fra Bruxelles.

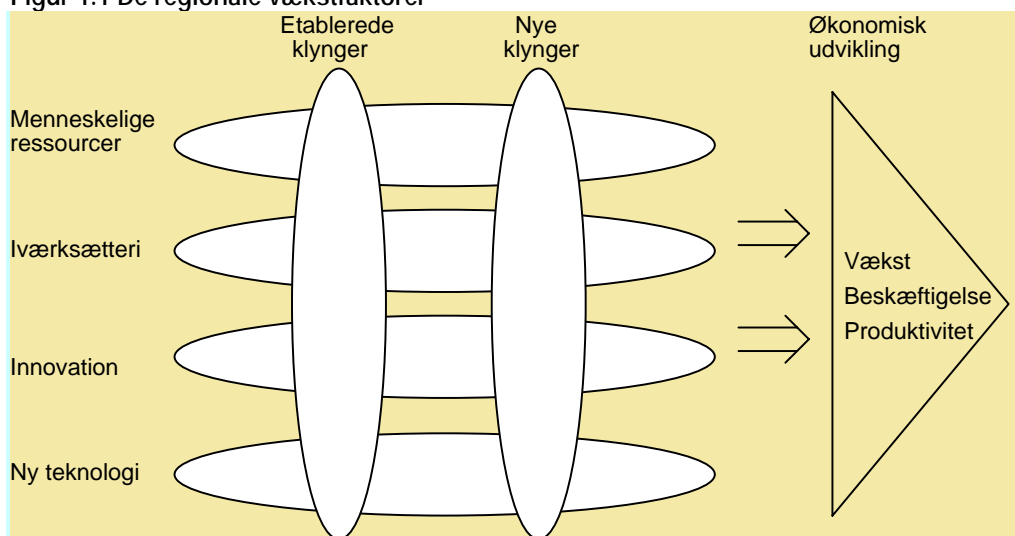
1.2. De første byggesten i Syddanmarks vækststrategi

Formålet med dette notat er at præsentere et foreløbigt bud på et faktabaseret beslutningsgrundlag som Syddanmarks vækststrategi kan bygge på.

Det er ikke tilfældigt at vi foruden den økonomiske udvikling har analyseret Region Syddanmarks konkurrenceevne og regionens erhvervsmæssige specialisering. De nyeste internationale og danske analyser af regionaludvikling peger på at fremtidens succesregioner klarer sig godt på fire centrale vækstfaktorer. Desuden domineres disse regioner af nogle

stærke klynger bestående af netværk af innovative virksomheder som er afhængige af samme viden og som både konkurrerer, samarbejder og køber varer og ydelser hos hinanden. Det er illustreret i Figur 1.1.

Figur 1.1 De regionale vækstfaktorer

Kilde: REGLAB Fokusanalyser

De fire vækstfaktorer er menneskelige resurser, iværksætterier, innovation samt informations- og kommunikationsteknologi (ikt). Nyere analyser i både OECD og Danmark viser at lande/regioner med høj vækst netop skiller sig ud på disse fire områder i forhold til andre lande/regioner. Copenhagen Economics og Inside Consulting har bl.a. dokumenteret at op imod 70 procent af forskellene i danske regioners produktivetsudvikling kan forklares ved disse fire vækstfaktorer. Omvendt spiller generel strukturpolitik som fx traditionel arbejdsmarkedspolitik en mindre rolle end tidligere.

Klyngerne kan i mange regioner deles op i etablerede klynger og i nye klynger. De etablerede klynger udgør kernen i den regionale økonomi. I Syddanmark er klyngen 'mekatronik'² et eksempel på en etableret klynge. Men det er også vigtigt at regionerne har et frugtbart klima til at udvikle nye klynger. Mange af de etablerede klynger vil uundgåeligt opleve faldende beskæftigelse (kombination af stigende produktivitet, out-sourcing og fokusering på videntunge funktioner) uanset om de får succes i den globale videnøkonomi eller ej. Derfor skal erhvervspolitikken også understøtte etableringen af nye klynger.

Figur 1.1 illustrerer at vækstfaktorer og klyngepolitik hænger tæt sammen. En indsats over for menneskelige resurser må tilrettelægges med udgangspunkt i de kompetencebehov som præger regionens eksisterende og potentielle erhvervs-klynger. På samme måde skal innovationspolitikken i Region Syddanmark fokusere på forskerparker, videntcentre, vidensspredning mv. som er skræddersyede til at skabe innovation i netop Syddanmarks klynger. Med andre ord: Selvom de fire vækstfaktorer er almene i den forstand at de er vigtige for alle regioner, så skal den konkrete indsats skræddersys til den enkelte region.³

Denne kompleksitet betyder at analyserne i dette notat langt fra er tilstrækkelige til at afgøre hvilke initiativer Syddanmark skal sætte i værk. Vi kan ganske vist finde frem til hvilke regioner

² Mekatronik-klyngen omfatter blandt andet virksomheder inden for energi og miljø.

³ Det gælder dog i højere grad menneskelige resurser og innovation end det gælder iværksætterier og ny teknologi. Mange (dog langt fra alle) af initiativerne til fremme af iværksætterier og anvendelse af informations- og kommunikationsteknologi er generelle og kan således anvendes på tværs af klynger og brancher.

der gør det bedst på centrale rammebetingelser, og vi kan afsløre hvordan Syddanmark klarer sig på de pågældende områder. Men konkrete politikker kan ikke overføres fra en region til en anden. Vi vil indikere hvor Syddanmark har sine styrker og svagheder. Men designet af konkrete erhvervspolitiske initiativer kræver dybere indsigt i de specifikke klyngers behov end vi kan komme ind på i dette notat. Samtidig er det vigtigt at erhvervspolitikken bidrager til at skabe viden og kompetencer som gør Syddanmark til et unikt sted at drive virksomhed.

De faktabaserede analyser udgør de første vigtige skridt på en strækning mod en fremtidssikret vækststrategi for Region Syddanmark.

Notatet er bygget op om elementerne i figur 1.1. Kapitel 2 indeholder en deskriptiv analyse af den økonomiske udvikling i Syddanmark de seneste 10 år.

Derefter viser Kapitel 3 resultaterne af en benchmark-analyse af Syddanmarks konkurrenceevne på de fire vækstfaktorer. Analysen er baseret på Copenhagen Economics og Inside Consultings 'Regionale Konkurrenceevnemodel' som er udviklet for Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Endelig analyserer vi i Kapitel 4 hvilke klynger der er dominerende i Syddanmark og hvordan disse klynger har klaret sig i de senere år sammenlignet med resten af Danmark. Analysen er baseret på en ny klyngedatabase som Copenhagen Economics har udviklet for Erhvervs- og Byggestyrelsen samt Århus, Ringkjøbing og Viborg amter.

Til sidst skal det endnu engang understreges at det analytiske grundlag i dette notat skal kvalificeres yderligere i takt med at de kvalitative dele af erhvervsstrategien sættes i gang. Der kan være behov for at se på hvordan klyngerne er fordelt i de forskellige områder af Syddanmark. Og i takt med at vi indhenter mere viden om hvad de enkelte klynger konkurrerer på, vil der være behov for at se nærmere på mange af de indikatorer som vises i notatet.⁴

Endelig skal det understreges at den regionale konkurrenceevnemodel vil blive væsentligt forbedret i løbet af vinteren 2005/2006.⁵ Blandt andet vil modellen blive udvidet med indikatorer for en række regionale rammebetingelser som der ikke findes data for i dag.

⁴ Fx kan indikatoren for højtuddannede (se kapitel 3) underopdeles på niveauer (korte videregående uddannelser, mellemlange videregående uddannelser, lange videregående uddannelser og PhD'er) samt uddannelsesretninger (fx tekniske, merkantile, samfundsfaglige).

⁵ Erhvervs- og Byggestyrelsen har finansieret udviklingsarbejdet der indebærer at en række nye data vil blive indsamlet i løbet af efteråret (se www.ebst.dk eller www.reglab.dk)

Kapitel 2 Regionens økonomiske udvikling

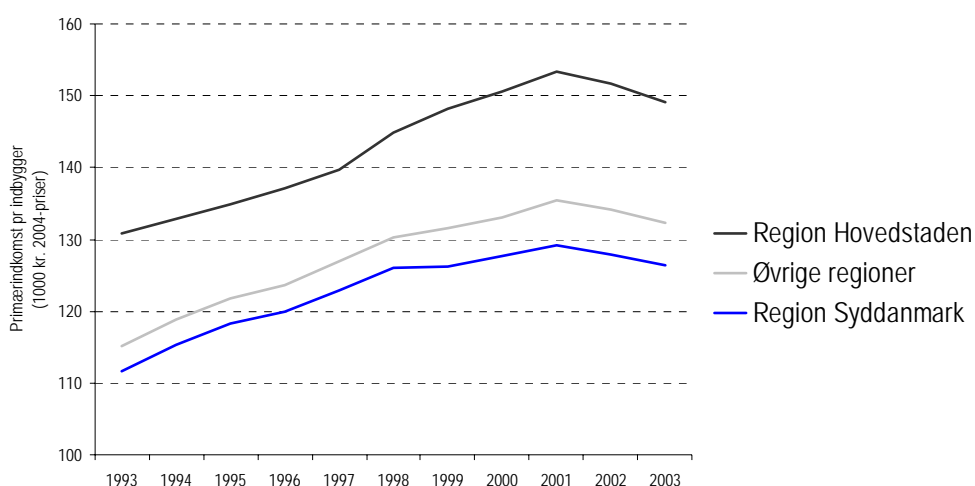
Region Syddanmarks udgangspunkt for vækst er ikke det allerbedste. Regionen har den fjerde højeste erhvervsindkomst pr. indbygger, og væksten heri er også kun den fjerde bedste af de fem nye regioner. Efter en kort opsummering af den økonomiske udvikling vil vi søge at forklare hvorfor indkomstniveauet er lavere i Region Syddanmark end i de fleste andre regioner. Kapitlet afsluttes med en analyse af de interne forskelle i den økonomiske udvikling mellem Region Syddanmarks del-regioner.

Vi konkluderer at en lav produktivitetsvækst er det vigtigste element i forklaringen af det mindre gode udgangspunkt for regionen. .

2.1. Region Syddanmarks indkomst: Lavt niveau og laveste vækst

Region Syddanmark har i dag et indkomstniveau der er godt syv procent under landsgennemsnittet. Region Hovedstaden skiller sig ud i det regionale danmarksbillede med en markant højere indkomstkæbelse end resten af landet. Når man skal sammenligne udviklingen i Region Syddanmark, så er det derfor relevant at skelne mellem Region Hovedstaden på den ene side og Region Sjælland, Region Midtjylland og Region Nordjylland på den anden side.

Figur 2.1 Udviklingen i erhvervsindkomst pr. indbygger, 1993-2003

Kilde: Danmarks Statistik og Copenhagen Economics

Syddanmarks erhvervsindkomst pr. indbygger lå ca. 7.500 kroner under landsgennemsnittet i 1993. Siden 1993 er den procentvise forskel mellem Syddanmark og resten af landet steget med ca. 0,8 procentpoint. Region Hovedstaden adskiller sig som sagt fra resten af Danmark. Derfor vil vi fokusere på forskellen mellem Region Syddanmark og de øvrige tre regioner.

Region Syddanmark ligger nu knap 6.000 kr. under den gennemsnitlige indkomstkabelse pr. indbygger i de øvrige regioner hvilket svarer til ca. 4,5 procent. Der er altså tale om et betragteligt indkomstgab – selv hvis man holder Region Hovedstaden ude af regnskabet. Kun Region Nordjylland havde et lavere indkomstniveau pr. indbygger i 2003.

Box 1: Det anvendte vækstbegreb

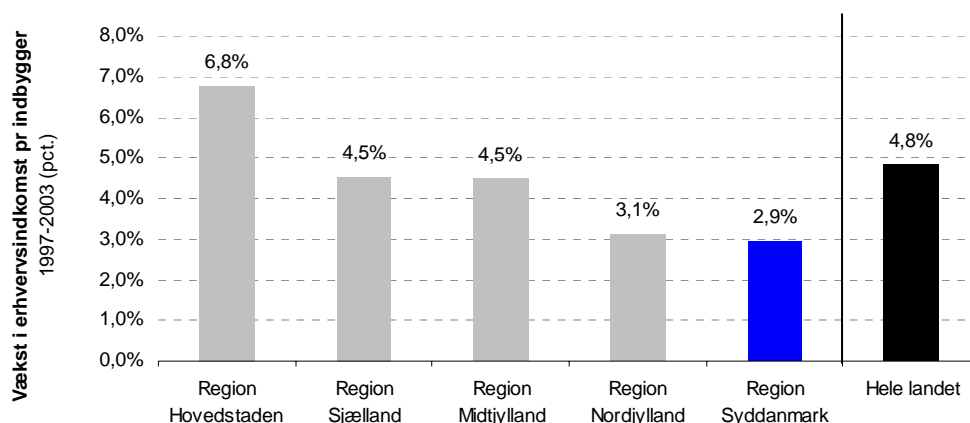
Vi benytter *erhvervsindkomsten* som regionalt indkomstmål i denne analyse. Det er et udtryk for regionens evne til at skabe erhvervsrelateret indkomst og dermed værdi. Erhvervsindkomsten (tidligere også kaldet primærindkomst) omfatter dels løn mv. som ansat og dels overskud af selvstændig virksomhed. Overskud af selvstændig virksomhed beregnes med udgangspunkt i de skattemæssige regler for opgørelsen af virksomhedsoverskud. Erhvervsindkomsten opgør således de erhvervsrelaterede indkomster i form af løn og overskud fra egen virksomhed. Formue- og kapitalindkomst indgår eksempelvis ikke i erhvervsindkomsten.

Bruttonationalproduktet (BNP) er teoretisk set et mere omfattende mål for værdiskabelsen i samfundet, men da dette tal ikke er registerbaseret, så bruges der en række fordelingsnøgler for at kunne skønne det regionale BNP. Der er derfor usikkerhed forbundet med BNP opgjørt på regioner, og der kan være relativt store variationer fra år til år alene på grund af opgørelsesmetoden. Desuden er de regionale regnskaber endnu ikke datareviderede og er endnu ikke i overensstemmelse med det årlige nationalregnskab. Ydermere er opgørelsen for 2001 - 2003 kun foreløbig og lader sig i øvrigt ikke opgøre på de kommende regioner. Disse forhold taler imod at anvende de regionale nationalregnskaber til sammenligninger af indkomstkabelsen i danske regioner og over tid. Derfor anvender vi ændringen i erhvervsindkomsten pr. indbygger som vækstmål i analysen.

Erhvervsindkomsten er opgjørt ved hjælp af såkaldte registerdata hvor oplysninger fra de enkelte borgeres indkomstoplysninger summeres til regioner af Danmarks Statistik. Derfor er der ikke de samme måle-usikkerheder i de regionale erhvervsindkomster som der desværre findes i de regionale BNP-data. Fordelen ved de registerbaserede erhvervsindkomstdata er desuden at ændringer fra år til år er udtryk for reelle ændringer i de værdier som regionens borgere har skabt.

Af Figur 2.1 er det også muligt at se at udviklingen ikke har været jævn over hele perioden fra 1993 til 2003. Samlet set er der en klar tendens: Frem til 1997 har Region Syddanmark formået at indsnævre det procentvise gab til resten af landet, men herefter er forskellene steget igen. Region Syddanmark er gået fra at ligge ca. 12 procent under Region Hovedstaden i 1997 til et indkomstniveau mere end 15 procent lavere end Region Hovedstaden i 2003. Region Hovedstadens høje vækst i denne periode har i sig selv betydet at Region Syddanmark ikke har kunnet følge med den årlige vækst for hele landet. Figur 2.2 viser dog at samtlige af provinsens øvrige regioner også har haft en højere vækst end Syddanmark siden 1997.

Figur 2.2 Indkomstvækst i de nye regioner 1997 - 2003

Kilde: Danmarks Statistik og Copenhagen Economics

I de seneste år har Region Syddanmark dermed ikke kunnet følge med indkomstudviklingen i de andre dele af landet. Hvis de seneste års udvikling fortsætter, så øges indkomstforskellen – det gælder både i procent, men i endnu højere grad i kroner.⁶

En gennemgang af de øvrige socio-økonomiske indikatorer viser endvidere at Region Syddanmark har:

- En arbejdsløshed der har ligget under landsgennemsnittet i perioden 1993 til 1998, men som siden har ligget en smule over
- En høj beskæftigelsesgrad, men faldende beskæftigelse siden 2002
- Et fald i arbejdsstyrken siden 1993 på 3,8 procent mod kun på 1,4 procent på landsplan
- Den laveste erhvervsfrekvens af alle regionerne (knap 76 procent i 2004)
- En lav og faldende andel af personer i den erhvervsaktive alder
- En lav befolkningsvækst
- Lav produktivitet
- En gennemsnitlig årlig produktivitetstigning på niveau med resten af landet, men som medfører en øget forskel i indkomst pr. beskæftiget til landsgennemsnittet i forhold til 1993

Bilag 1 uddyber disse udviklingstendenser.

2.2. Produktiviteten gør forskellen

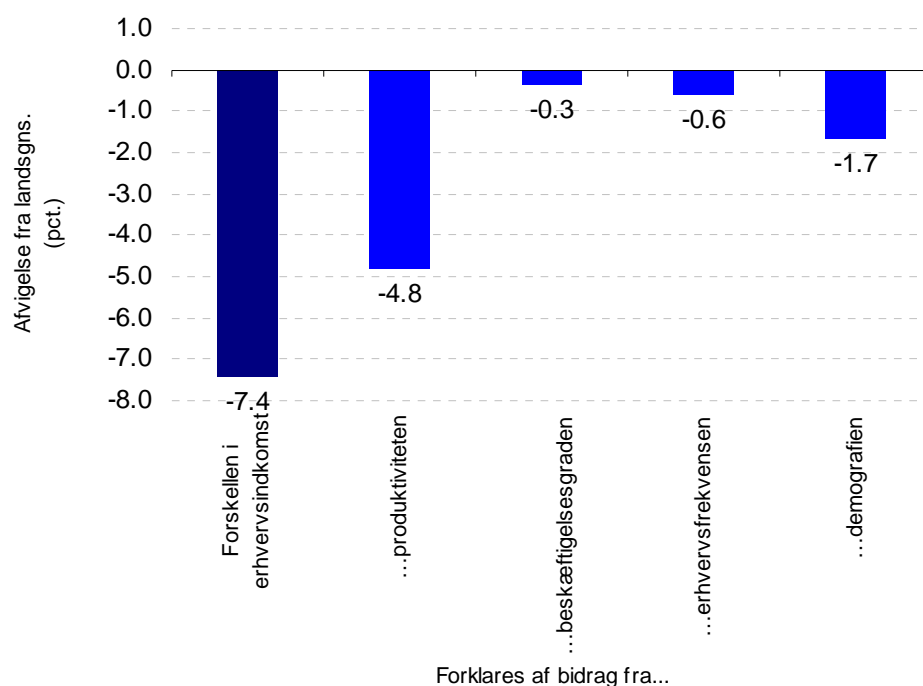
For at få et indblik i hvad der er årsagerne til at Region Syddanmark har den næstlaveste erhvervsindkomst pr. indbygger, så har vi taget et øjebliksbillede af situationen.⁷ I vores dekomponering opsplitter vi årsagen til afvigelsen i forhold til Danmarks gennemsnitlige erhvervsindkomst pr. indbygger i fire komponenter: *produktiviteten*, *beskæftigelsesgraden*, *erhvervsfrekvensen* og *demografien*.

I Figur 2.3 opgør vi hvor meget hver af disse komponenter bidrager til at forklare Syddanmarks indkomstgab til landsgennemsnittet. Indkomstgabet til landsgennemsnittet er på over 7 procent. Analysen viser tydeligt at det er produktivetsniveauet der udgør den væsentligste årsag til at Region Syddanmark har lavere indkomst pr. indbygger end Danmark under et. Næsten to tredjedele af forskellen kan tilskrives at de beskæftigede i Region Syddanmark har en lavere produktivitet end i resten af landet. Såfremt Syddanmark kunne øge produktiviteten til landsgennemsnittet, så ville man kunne reducere indkomstgabet med 4,8 procent-point ud af de i alt 7,4 procent-point. Man kan derfor ikke komme uden om at forbedre produktiviteten i Region Syddanmark hvis man ønsker at mindske indkomstgabet til landsgennemsnittet.

⁶ Selv hvis Region Syddanmark fastholder det samme procentvise gab op til hhv. Region Hovedstaden og de øvrige regioner, så vil forskellen (målt i kroner) stadig forøges med en generel stigning i erhvervsindkomst pr. indbygger. Med det relativt lave niveau af indkomst pr. indbygger i Region Syddanmark betyder det også at hvis forskellen i kroner ønskes holdt nede på det nuværende niveau, så skal den procentvise vækst være højere i Syddanmark end i resten af landet.

⁷ Vi ignorerer de forskellige komponenters gensidige påvirkning over tid ved at tage et øjebliksbillede.

Figur 2.3 Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Syddanmark i 2003

Kilde: Danmarks Statistik og Copenhagen Economics

Beskæftigelsesgraden er lidt lavere i Region Syddanmark end i resten af landet, men forskellen er så lille at det ikke betyder ret meget i denne sammenhæng. Erhvervsfrekvensen bidrager også negativt til Syddanmarks resultat. Det er dog heller ikke på grund af en lav erhvervsfrekvens at Syddanmark har en væsentlig lavere erhvervsindkomst pr. indbygger.

De demografiske forhold spiller derimod en rolle for indkomstkabelsen. Region Syddanmark har en noget lavere andel af personer i den arbejdsdygtige alder end Danmark, og indkomstgabet fra denne komponent svarer til godt 20 procent af det samlede indkomstgabet til landsgennemsnittet. Selvom denne komponent udgør en væsentlig del af årsagerne til den lavere erhvervsindkomst pr. indbygger, så er der to forhold som gør den mindre interessant. For det første er det svært at påvirke de demografiske forhold gennem aktiv politik, og for det andet er produktivetsforskellen årsag til ca. tre gange mere af indkomstgabet. Hvis vi ser på den fremtidige udvikling, så tyder det dog på at de demografiske forhold får stigende betydning – både for hele Danmarks erhvervsindkomst pr. indbygger og for Region Syddanmarks indkomstgabet til resten af landet. Fremskrivningerne af andelen af befolkningen i den erhvervsdygtige alder viser et fald på ca. 8 procent i forhold til niveauet i 2005 frem til år 2030, jf. bilag 1. Fremskrivningen viser også et fald for resten af landet, men andelen af befolkningen i den arbejdsdygtige alder falder godt 1 procentpoint mere i Region Syddanmark end i hele landet. Hvis man ser nærmere på tallene, så finder man at befolkningstallet ikke falder, men at *antallet* af personer i den arbejdsdygtige alder falder med knap 8 procent i perioden 2005 til 2030.

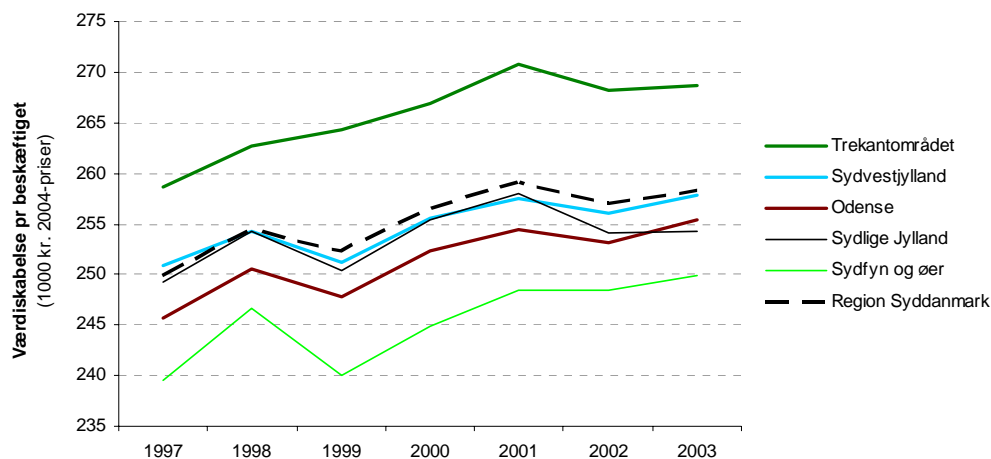
Komponenternes betydning for og påvirkning af indkomsten pr. indbygger er stort set uændret siden 1993 om end der har været nogle små ændringer på de enkelte komponenter.⁸ Mens der har været en lille stigning i produktiviteten ift. landsgennemsnittet, så har der været nogle små fald på de tre øvrige komponenter. Samlet set er afvigelsen fra landsgennemsnittet steget med knap 1 point.

⁸ I bilag 2 findes dekomponeringer for alle fem regioner for både 1993 og 2003.

2.3. Produktivetsforskelle i regionen

Når vi nu har konstateret at det er forskellene i produktivitet der forårsager langt den største del af forskellene i indkomst pr. indbygger, så vil vi se nærmere på om der er forskelle internt i Region Syddanmark på produktivetsudviklingen. Vi ser på årene fra 1997 til 2003 fordi Region Syddanmark har tabt terræn til resten af landet i denne periode. Analyser har også vist at der skete et skifte i betydningen af de erhvervspolitiske virkemidler omkring 1997. Dette tidsmæssige sammenfald kunne tyde på at Region Syddanmark ikke står så stærkt ift. den fremtidige produktivetsudvikling. Vi uddyber baggrunden for det erhvervspolitiske skifte i Kapitel 3.

Figur 2.4 Udviklingen i erhvervsindkomst pr. beskæftiget, 1993-2003

Kilde: Danmarks Statistik og Copenhagen Economics

Figur 2.4 viser at der er store interne forskelle mellem del-regionerne i Region Syddanmark. Trekantområdet klarer sig klart bedst med en produktivitet på niveau med Århus-regionen over hele perioden fra 1997 til 2003. Til gengæld ligger Region Syddanmarks universitetsby-region Odense ca. fem procent under niveauet i Trekantområdet. Del-regionen Odense ligger endda under den gennemsnitlige produktivitet for hele Region Syddanmark.

Set i dette perspektiv så klarer Sydvestjylland og det sydlige Jylland sig rimeligt om end sidstnævnte har haft produktivets*nedgang* i de seneste år, og både Sydvestjylland og det sydlige Jylland har den laveste vækst i produktiviteten i perioden 1997 til 2003. Sammenligner man de to del-regioner med hhv. byregioner og udkantsregioner fra andre dele af landet, så rækker produktiviteten kun til at være middel, og resultatet er derfor langt fra prangende.

Del-regionen Sydfyn og øer klarer sig klart dårligst på produktiviteten ift. de øvrige del-regioner i Region Syddanmark. En del af forklaringen skal findes i de geografiske forhold for regionen. Ikke desto mindre er det tankevækkende at kun Nordlige Jylland, Nordvestjylland og Bornholm har lavere produktivitet end Sydfyn og øer. Andre del-regioner med kystnær beliggenhed som Holstebro, Djursland og Lolland-Falster klarer sig bedre trods lignende omstændigheder.

2.4. Kommunale problemer med beskæftigelsen og produktiviteten

Produktivitet er utrolig vigtig for den fremtidige økonomiske udvikling i Region Syddanmark. Det er dog også vigtigt hvad årsagen til en høj produktivitet er. En stigning i produktivitet kan være et resultat af fyringsrunder som et led i virksomhedernes rationaliseringer – eller på et overordnet plan fordi virksomheder med en lav produktivitet lukker. Når produktiviteten stiger, så kan det altså være et resultat af at den samlede erhvervsindkomst falder mindre end beskæftigelsen. På samme måde kan man forestille sig en situation hvor produktiviteten falder,

men hvor dette mest af alt skyldes at der er kommet nogle personer med lav arbejdsmarkedstilknøytning i arbejde eller at der er erhverv med mange ufaglærte der oplever fremgang. Situationer som de sidstnævnte vil man næppe betragte som direkte problematiske.

For Region Syddanmark kan disse betragtninger virke uinteressante da der - samlet set - ikke er sket noget stort fald i beskæftigelsen i løbet af det sidste tiår.⁹ Går man bag om tallene, så viser der sig dog store forskelle mellem de nye kommuner i regionen. Kun Vejle, Middelfart og Kolding har oplevet en beskæftigelsesvækst over landsgennemsnittet. Af disse har Vejle og Middelfart endog oplevet en produktivitetsvækst over landsgennemsnittet mens Kolding har haft en vækst i erhvervsindkomsten der er lavere end landsgennemsnittet og dermed har en produktivitetstilbagegang ift. resten af landet.

Ser man mere generelt på udviklingen i Syddanmark, så har næsten alle de øvrige kommuner oplevet en beskæftigelsestilbagegang ift. landsgennemsnittet og samtidig en udvikling i den samlede indkomst der ligger under hele Danmarks.¹⁰ Faktisk kommer hele 77 procent af de beskæftigede i Region Syddanmark fra kommuner hvor denne udvikling har været gældende. De kommuner fra denne gruppe og *samtidig* har oplevet en produktivitetnedgang i forhold til hele landet (dvs. lavere beskæftigelsesvækst, lavere indkomstvækst og lavere produktivitetsvækst) tæller bl.a. Langeland, Ærø, Tønder, men også Odense, Esbjerg og Fredericia. Man kan sige at disse kommuner har været i en entydig negativ spiral.

Den resterende gruppe der tæller ca. 38 procent af de beskæftigede har haft en bedre indkomstudvikling end beskæftigelsesudvikling (dvs. lavere beskæftigelsesvækst end landsgennemsnittet, lavere indkomstvækst, *men højere produktivitetsvækst*). Her kan nævnes kommuner som Sønderborg, Haderslev, Vejen, Fanø og fra Fyn: Svendborg, Faaborg-Midtfyn, Kerteminde og Bogense. Kommunerne kan fx være inde i en proces hvor ikke-konkurrencedygtige brancher elimineres. Denne udvikling bliver nogle gange kaldt *kreativ destruktion*.¹¹

Det der er vigtigt i denne forbindelse, er at erkende at der er forskel på den udvikling de forskellige områder oplever i Region Syddanmark. Hvis ikke erhvervspolitikken tager højde for at udviklingen er forskellig i Sønderborg, Vejle, Esbjerg, Kolding og Assens, så vil resultatet blive derefter. Identifikation af erhvervsmæssige specialiseringer og andre studier af det lokale erhvervsliv er derfor nødvendige.

2.5. Sammenfatning af Region Syddanmarks økonomiske udvikling

Region Syddanmark har problemer med at skabe lige så megen indkomst som de øvrige regioner. Og afstanden til landsgennemsnittet er steget i de seneste år fordi Syddanmarks vækst i erhvervsindkomst pr. indbygger har været den laveste i Danmark.

Befolkningsdemografien i Region Syddanmark er en del af årsagen til det lave niveau af erhvervsindkomst pr. indbygger. Der er ganske enkelt færre i den arbejdsdygtige alder i forhold til befolkningen end i Danmark samlet set. En befolkningsfremskrivning viser at dette problem vil tage til så andelen i den arbejdsdygtige alder vil falde yderligere i forhold til landsgennemsnittet – selvom antallet af 16-66 årige vil falde i hele landet.

Produktiviteten er dog langt vigtigere end de demografiske forhold når man ser på årsagerne til at der skabes mindre indkomst i Region Syddanmark. De der er i beskæftigelse får i

⁹ Se dog figur D i bilag 1.

¹⁰ Ud over Vejle, Kolding og Middelfart har Assens også oplevet en indkomstvækst ift. hele landet.

¹¹ De af de nye kommuner der ikke er nævnt er indeholdt i grupperne der tæller i alt 77 procent af de beskæftigede i Region Syddanmark, men her er produktivitetsudviklingen meget tæt på landsgennemsnittet.

gennemsnit ikke skabt så megen værdi som personer i Region Hovedstaden, Region Midtjylland og Region Sjælland. Hvis man ønsker at gøre noget for at indhente indkomstgabet til resten af landet – eller bare beholde den nuværende forskel – så kan man ikke komme uden om at skulle satse på at skabe produktivitetsvækst i Region Syddanmark.

En hovedpointe er også at Region Syddanmark ikke er homogen. Der er store interne forskelle på hvor godt del-regioner og kommuner klarer sig. Både på niveau og på udvikling er der forskelle på del-regionerne, og nogle kommuner adskiller sig meget fra de øvrige på udviklingen i indkomst, beskæftigelse og produktivitet i løbet af de seneste ti år. En udfordring for Vækstforum Syddanmark er derfor at kortlægge årsagerne til de forskellige udviklingstendenser så vækststrategien tager højde for interne forskelle i Syddanmark.

Den største udfordring for Vækstforum Syddanmark bliver dog at lægge en strategi for hvordan produktiviteten generelt kan styrkes i regionens erhvervsliv. Det er hvad de to efterfølgende kapitler handler om.

Kapitel 3 Den regionale konkurrenceevne

I dette kapitel præsenterer vi hovedresultaterne fra den første benchmarking af konkurrenceevnen i den kommende Region Syddanmark. Vi har benchmarket regionen ved brug af den *Regionale Konkurrenceevnemodel*.¹² Først gennemgår vi modellens opbygning, og dokumenterer at Region Syddanmarks fremtidige velstand især kan påvirkes ved at satse på fire centrale vækstkilder: menneskelige resurser, iværksætteri, innovation og ikt. Dernæst gennemgår vi regionens erhvervmæssige præstationer og rammebetingelser inden for hver af de fire vækstkilder. Hvert afsnit afsluttes med en kort diskussion af regionens hovedudfordringer under de enkelte vækstkilder.

Hovedresultatet er at Syddanmark samlet er på en sidsteplads blandt de fem regioner målt på virksomhedernes præstationer inden for de fire vækstkilder. Region Nordjylland og Region Sjælland ligger dog ikke meget over Syddanmark. Kapitlet viser endvidere at Region Syddanmark ligger på sidstepladsen blandt de fem regioner når det gælder de erhvervmæssige rammebetingelser. Igen er der dog ikke langt op til en tredjeplads da Region Sjælland og Region Nordjylland også har relativt dårlige rammebetingelser for erhvervslivet.

3.1. Analyserammen

Vi har udarbejdet en benchmarking-analyse af hvordan Region Syddanmark klarer sig inden for fire centrale vækstkilder sammenlignet med øvrige danske regioner. Benchmarking-analysen giver et billede af regionens samlede konkurrenceevne. Herudover afdækker analysen styrker og svagheder i regionens erhvervmæssige præstationer og rammebetingelser. Analysen udgør således et vigtigt element i identificeringen af centrale indsatsområder i regionens erhvervsstrategi.

Benchmarkingen er bygget op omkring de fire vækstkilder som ifølge et OECD-studie fra 2001 har haft afgørende betydning for væksten i OECD-landene i de senere år.¹³ Det drejer sig om:

- menneskelige resurser
- iværksætteri
- innovation og
- informations- og kommunikationsteknologi (ikt)

OECD-analysen afslørede at lande med høj vækst i den sidste halvdel af 1990erne er karakteriseret ved høje præstationer på de fire områder. Omvendt var væksttallene typisk lave for lande som ikke klarede sig så godt på de fire områder. Analysen viser samtidig at

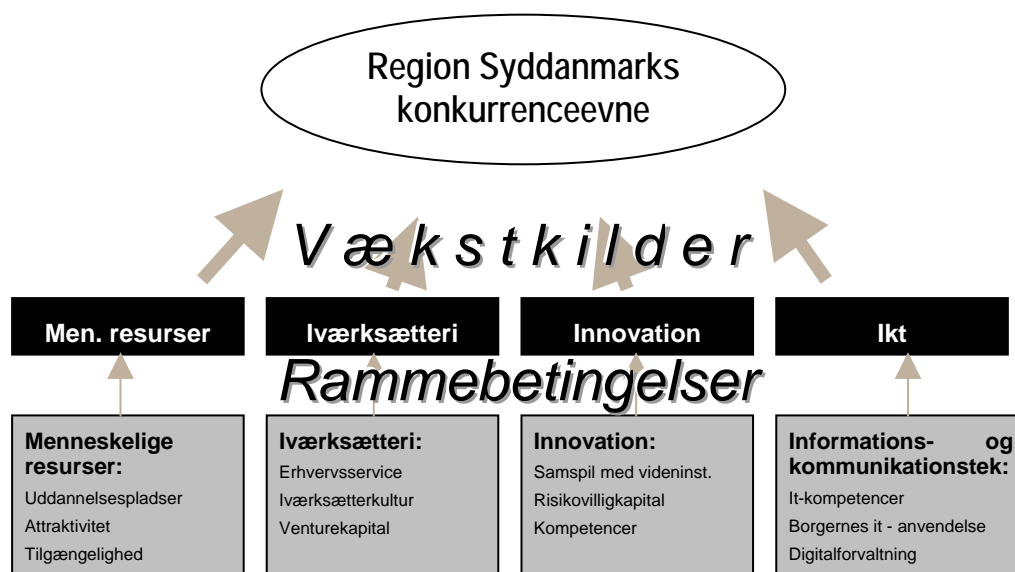
¹² Se rapporten "Regionernes konkurrenceevne" som Copenhagen Economics og Inside Consulting udarbejdede for Indenrigs- og Sundhedsministeriet i januar 2004. Modellen er siden hen blevet opdateret med de nyeste data og tilpasset de nye regionale og kommunale grænser.

¹³ Se OECD (2001) *The New Economy – Beyond the Hype. The OECD Growth Study*.

traditionelle årsager til vækst som stabil makroøkonomi, omfanget af fysisk kapital og arbejdsudbuddet aftager i betydning. Konklusionen fra OECD er dermed at de fire vækstkilder har fået stigende betydning for udviklingen i produktivitet og velstand.

Hvis man ønsker at vurdere Region Syddanmarks konkurrenceevne og fremtidige udviklingsmuligheder er det derfor oplagt at analysere regionen ud fra erhvervslivets præstationer inden for netop de fire nævnte vækstkilder. Tankegangen bag benchmarking af konkurrenceevne er illustreret i Figur 3.1.

Figur 3.1: Model for benchmarking af regionens konkurrenceevne

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodeller udviklet for Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Region Syddanmarks samlede konkurrenceevne er opgjort som summen af virksomhedernes præstationer inden for de fire vækstkilder sammenlignet med resten af landet. Vi vil senere se på hvordan regionernes præstationer på de fire områder bliver opgjort.

Som det fremgår af Figur 3.1, så hører der nogle centrale rammebetingelser til hver vækstkilde. Rammebetingelserne kan påvirkes gennem den regionale erhvervspolitik. Netop derfor kan analysen af regionens konkurrenceevne bidrage til udvikling af konkrete forslag til forbedringer i rammebetingelserne. Bedre regionale rammebetingelser skaber bedre forudsætninger for gode virksomhedspræstationer og dermed en bedre konkurrenceevne. I sidste ende vil indsatsen give højere vækst i produktiviteten, jf. Figur 3.2.¹⁴

¹⁴ Man bør være opmærksom på at der kan være tidsmæssig forskydning ift. effekten af en given erhvervspolitik. For det første vil forbedrede rammebetingelser ikke resultere i bedre præstationer med det samme. Desuden kan der også gå et stykke tid før de forbedrede præstationer i erhvervslivet giver sig til udtryk i en højere konkurrenceevne gennem fx en mere effektiv produktionsproces eller mere konkurrencedygtige produkter.

Figur 3.2: Mekanismerne der kan føre til højere produktivitetsvækst

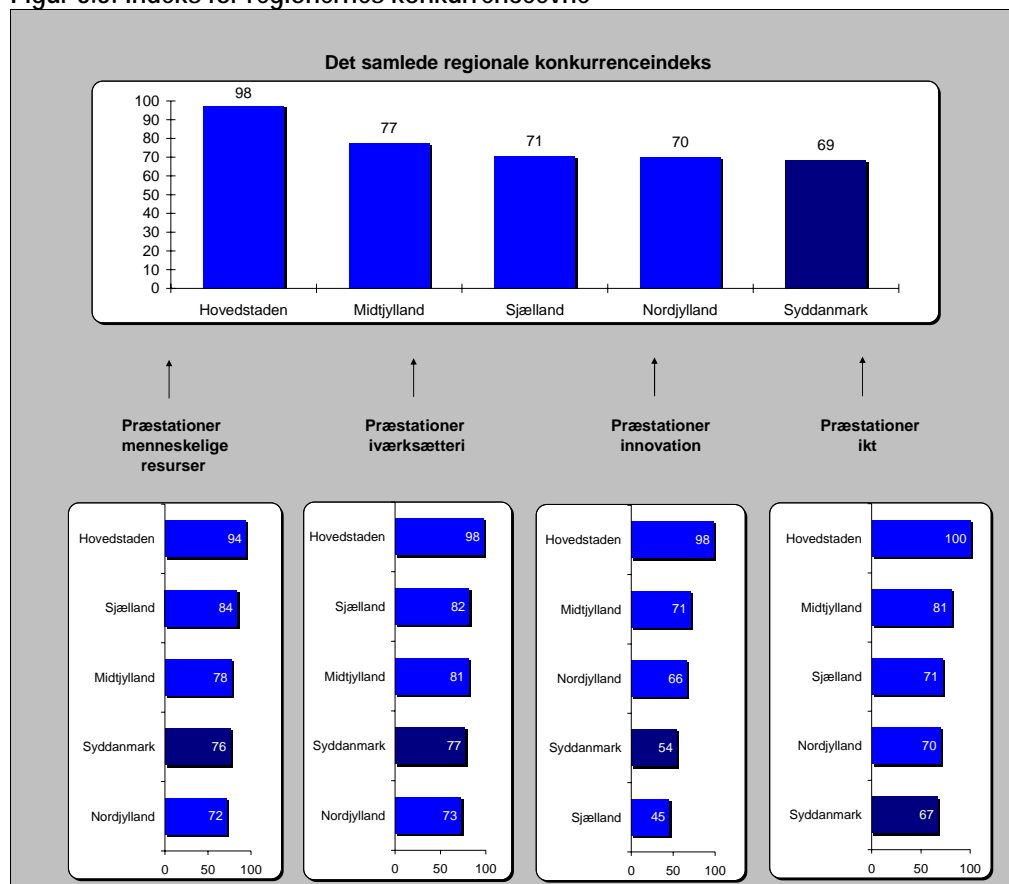
Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodell udviklet for Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Nedenstående benchmark-analyse gør det klart hvordan Region Syddanmark klarer sig i forhold til andre regioner på præstationer og rammebetingelser.

3.2. Syddanmarks samlede konkurrenceevne

Figur 3.3 viser hvordan Region Syddanmark klarer sig ift. de øvrige regioner på et indeks for den samlede konkurrenceevne. Indekset er beregnet ved at tage et gennemsnit af virksomhedernes *præstationer* på de fire vækstklider: menneskelige resurser, iværksætteri, innovation og ikt.

Figur 3.3: Indeks for regionernes konkurrenceevne

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodell udviklet for Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Region Syddanmark kommer ind på en delt sidsteplads på det samlede konkurrenceevneindeks. På tre ud af de fire vækstkilder er Syddanmarks præstationer de næst-dårligste og på den sidste (ikt) bliver det endog til en sidsteplads. Ikke alene er der langt op til erhvervslivets præstationer i Region Hovedstaden, men der er også et stykke op til præstationerne i Region Midtjylland – og hvis man ser bort fra vækstilden 'innovation' (hvor Region Syddanmark ligger bedre end Region Sjælland), så er der også langt op til Region Sjællands konkurrenceevneniveau. Der findes enkelte lyspunkter når man ser på erhvervslivets præstationer for menneskelige resurser og iværksætteri, og det er således her man skal finde regionens relative styrker. De følgende afsnit uddyber Region Syddanmarks erhvervsmaessige præstationer og regionale rammebetingelser under de enkelte vækstkilder, og hovedudfordringerne trækkes op.

3.3. Menneskelige resurser – et kritisk lavt antal videregående uddannelsespladser?

Region Syddanmark placerer sig som nummer fire ud af de fem regioner på præstationerne for menneskelige resurser. Arbejdsstyrkens erhvervs erfaring trækker præstationerne op, men til gengæld er der ikke specielt mange højtuddannede i regionen. Indikatorerne viser også at Syddanmark har relativt svært ved at tiltrække højtuddannede.

Region Syddanmarks præstationer på menneskelige resurser	
	Andelen af højtuddannede i arbejdsstyrken er middelhøj ift. regionerne i provinsen mens Region Hovedstaden ligger klart i top på denne indikator (nr. 3 ud af 5 regioner)
÷	Tiltrækker relativt få højtuddannede til regionen sammenlignet med de øvrige regioner (nr. 4 ud af 5 regioner)
+	Arbejdsstyrken har den næst-længste samlede erhvervs erfaring, men forskellene mellem provinsregionerne er små
	Klarer sig middel når det handler om at tiltrække erfarne medarbejdere til regionen (nr. 3 ud af 5 regioner)

Når man ser på de regionale rammebetingelser for menneskelige resurser så viser der sig et billede af hvorfor Syddanmarks erhvervsliv har svært ved at lave gode præstationer på de menneskelige resurser: regionen uddanner ikke nok, og dermed kommer regionen til at mangle spidskompetencer i arbejdsstyrken.

Syddanmarks rammebetingelser i forbindelse med attraktivitet er ikke specielt gode, men sammenligner man med provinsens regioner, så er niveauet på den anden side meget normalt. Det er især det høje gennemsnitlige rådighedsbeløb der kommer regionen til gode, hvorimod andre forhold som fx niveauet for byfornyelser samt udbuddet af fritids- og forlystelsesaktiviteter trækker i den anden retning.

Tilgængelighed er anden vigtig rammebetingelse, og her ligger Syddanmark igen pænt placeret når man sammenligner med de øvrige regioner i provinsen. Region Hovedstaden distancerer sig derimod fra Syddanmark på tilgængeligheden. Hvis man ser på de underliggende forcer for Syddanmark, så har regionen en bedre infrastruktur end Region Midtjylland og Region Sjælland. Derimod er rammebetingelserne kun jævne i forhold til den kollektive trafik i regionen og den generelle tilgængelighed til store befolkningsgrupper inden for kort tid.

Region Syddanmarks rammebetingelser for menneskelige resurser	
+	Uddannelser: Regionen har næst-færrest uddannelsespladser pr. 1000 indbyggere
	Attraktivitet: Det gennemsnitlige rådighedsbeløb er højt, men regionens attraktivitet vurderes relativt lavt af erhvervslivet. Der er ikke så mange forlystelses- og fritidsaktiviteter og niveauet for byfornyelser er på det jævne (samlet nr. 3 ud af 5 regioner)
	Tilgængelighed: Regionen har en rimelig infrastruktur, men tilgængeligheden til store befolkningsgrupper er den næstlaveste og tilgængeligheden med kollektiv trafik er ikke bedre (samlet nr. 3 ud af 5 regioner - dog relativt tæt på bunden)

Samlet peger benchmarkingen af menneskelige resurser på at regionens akilleshæl er antallet af uddannelsespladser. Regionen ligger på dette område langt efter fx Region Midtjylland. Syddanmark overgår kun Region Sjælland og i denne region har det mindre betydning at de klarer sig dårligt fordi Region Sjælland pendlingsmæssigt hænger tæt sammen med Region Hovedstaden.

Dykker man længere ned i tallene, viser det sig at efterslæbet i forhold til resten af Danmark er størst når det gælder omfanget af videregående uddannelser. En ny analyse for Trekantområdet viser at der er en betydelig risiko for at der i de kommende år kommer til at mangle bestemte typer af arbejdskraft med en mellemlang og lang videregående uddannelse.¹⁵ Det skyldes at selv de traditionelle erhverv i denne del-region i stærkt stigende omfang gør brug af højtuddannede (fx it-uddannede og ingeniører). Det er sandsynligt at dette mønster kan findes i andre dele af Region Syddanmark.

3.4. Iværksætterier – viljen er der måske, men hvad med rådgivningen?

Inden for iværksætteri ligger Region Syddanmark som nummer fire blandt de fem regioner. Iværksætterpræstationer kan måles på hvor mange nye virksomheder der etableres (etableringsraten) og hvor hurtigt de nye virksomheder vokser. Regionens præstationer er gennemsnitligt for etableringsraten i forhold til de øvrige provinsregioner. Når det gælder evnen til at skabe vækst, er den gennemsnitlige vækstrate for nystartede virksomheder også på det jævne i dansk sammenhæng. Samtidig har regionen en lav andel af gazellevirksomheder hvilket er udtryk for at der er få vækstmæssige frontløbere i den samlede bestand af mindre virksomheder.

Region Syddanmarks præstationer på iværksætteri	
	Har en etableringsrate svarende til gennemsnittet af provinsens øvrige regioner. Region Hovedstaden har klart flest nyetableringer i forhold til den samlede virksomhedsbestand (nr. 3 ud af 5 regioner)
	De nystartede virksomheder i regionen har en middeldog gennemsnitlig vækstrate (nr. 3 ud af 5 regioner)
+	Regionen deler sidstepladsen med Nordjylland på andelen af gazellevirksomheder

Ser man på rammebetingelserne for iværksætteri, så er der især to ting der springer i øjnene. På den ene side har Region Syddanmark en befolkning som er mere positiv over for idéen med at starte egen virksomhed end nogen anden region i Danmark. Dette er den første forudsætning for at kunne få nogle gode iværksætterpræstationer. På den anden side er der relativt få virksomheder der har modtaget offentlig rådgivning – og det på trods af at der er forholdsvis store dele af befolkningen der kender til tilbuddene om offentlig rådgivning.¹⁶

¹⁵ FORA (2005); "Uddannelsesrapport – Trekantområdets Innovationskapacitet"

¹⁶ Det skal dog understreges at de tilgængelige tal kun dækker den amtslige finansierede erhvervsservice. Der foreligger – endnu ikke – sammenlignelige tal for den kommunale indsats.

Region Syddanmarks rammebetingelser for iværksætteri	
+	Erhvervsservice: Regionen har en relativ høj kendskab i befolkningen til den offentlige erhvervsservice, men til gengæld en lav andel af virksomheder der har modtaget rådgivning (samlet nr. 4 ud af 5 regioner)
+	Iværksætterkultur: Det er den region hvor flest overvejer at starte selvstændig virksomhed, men som i resten af provinsen er der få nystartede virksomheder med højtuddannede (samlet nr. 2 ud af 5 regioner)
+	Risikovillig kapital: Målt i forhold til regionens befolkningsstørrelse er der investeret meget lidt venturekapital (nr. 4 ud af 5 regioner)

Hvis man sammenholder præstationerne med rammebetingelserne for iværksætteri, så er det bemærkelsesværdigt at Syddanmark ikke har en højere etableringsrate. Befolkningen er generelt positivt indstillet over for at starte egen virksomhed hvilket skaber et godt fundament for iværksætteri. Hvad er årsagen til at lysten til at starte for sig selv ikke kan ses på etableringsraten? Måske bliver folk ikke hjulpet godt nok i gang. Tallene kunne tyde på at det er en væsentlig udfordring for erhvervsservicesystemet at styrke arbejdet i den tidlige fase hvor studerende og medarbejdere i eksisterende virksomheder kan støttes til at realisere deres idéer og ønsker om at blive selvstændige. Herudover kunne der ligge en særlig opgave for uddannelsesinstitutionerne i at etablere 'ruge-kasser' for nye virksomheder eller lignende initiativer der skaber muligheder for at afprøve idéer og at udvikle forretningsplaner.

Der er desuden noget der tyder på at der mangler gode sparringsmuligheder for nyetablerede og mindre virksomheder nogle steder i regionen. Den gode iværksætterkultur kan således ikke aflæses på vækstraterne; jf. manglen på gazellevirksomheder og de kun middelhøje gennemsnitlige vækstrater for nye virksomheder. En af årsagerne kan naturligvis være regionens specialisering inden for erhverv med beskeden beskæftigelsesudvikling, jf. Kapitel 4. Det er en udfordring at kortlægge hvilke kompetencer der skal være i fremtidens syddanske erhvervsservicesystem og hvordan indsatsen i forlængelse heraf skal organiseres. I dag har hvert amt og hver kommune sin egen strategi og sine egne virkemidler. Spørgsmålet er om der i fremtiden er behov for specialistkompetencer og for fælles alliancer med bl.a. regionens uddannelsesinstitutioner. Det vil kræve en langt større koordinering og træk på fælles resurser end hvad der kendetegner indsatsen i dag.

Med det nuværende analysegrundlag skal man dog være yderst forsigtig med at drage konklusioner om hvad der specifikt mangler for at styrke iværksætterpræstationerne. Ovenstående overvejelser er derfor mest af alt et oplæg til i hvilke retninger det vil være oplagt at gå i de videre analyser.

3.5. Innovation – en markant svaghed

De syddanske virksomheders præstationer på innovationsområdet er de næst-dårligste blandt de fem regioner. Kun Region Sjællands erhvervsliv har lavere præstationstal samlet set. Der er relativt få innovative virksomheder, erhvervslivets forsknings- og udviklingsniveau er meget lavt, og virksomhedernes evne til at konkurrere på eksportmarkeder med store indtjeningsmuligheder er dårligst af de fem regioner.

Region Syddanmarks præstationer på innovationsområdet	
+	Regionen har en relativ lav andel af innovative virksomheder (nr. 4 ud af 5 regioner)
+	Erhvervslivets forsknings- og udviklingsudgifter er de næstlaveste af regionerne og niveauet er forsvindende lavt ift. Region Hovedstaden
+	Eksportandelen af unikke "verdensklassevarer" er lav (nr. 5 ud af 5 regioner)

På *rammebetingelserne* ser vi at der er nogle områder hvor rammebetingelserne for erhvervslivet er særligt problematiske. Med hensyn til innovationskompetencerne så er der især problemer med omstillingsparatheden når fx markedet ændrer sig. Til gengæld opleves det ikke som et så stort problem at rekruttere kvalificerede medarbejdere end i andre dele af landet.

Inden for området 'adgang til risikovillig kapital' er regionen kendetegnet ved en middelpå præstation ift. resten af provinsen. Omfanget af venturekapital-investeringer er lavt i Region Syddanmark, men sammenligner man med andre regioner, så finder erhvervslivets ledere ikke at der er specielle problemer i Syddanmark med at få adgang til finansiering til innovation.

Hvad angår samspillet mellem videninstitutioner og virksomheder, så er der relativt mange der opfatter manglende kendskab og adgang til videninstitutioner som en begrænsende faktor. Ikke desto mindre placerer Region Syddanmark sig middel på andelen af innovative virksomheder der samarbejder med videninstitutioner. Det tyder på at relativt mange af de virksomheder der kommer i dialog med en videninstitution og får brudt de første barrierer, finder grund til at skabe et samarbejde. Til gengæld er der et problem med at komme over de første barrierer med hensyn til kendskab til mulighederne og åbenhed fra videninstitutionernes side.

Region Syddanmarks rammebetingelser for innovation	
	Innovationskompetencer: Adgangen til kvalificeret personale vurderes som relativt gode i regionen, og virksomhedernes omstillingsparathed er den næstlaveste af alle regioner (samlet nr. 3 ud af 5 regioner)
	Finansiering af innovation: Venturekapitalinvesteringerne er lave i regionen, men adgangen til finansieringsmuligheder vurderes som rimelige (samlet nr. 3 ud af 5 regioner)
	Samspil: Niveauet er middel ift. andelen af innovative virksomheder der samarbejder med videninstitutioner, men adgangen samt kendskabet til videninstitutioner er det laveste af alle regioner (samlet nr. 4 ud af 5 regioner)

Der er en klar sammenhæng mellem erhvervslivets præstationer i Region Syddanmark og de rammebetingelser der findes i regionen. Det påvirker bl.a. erhvervslivets innovation samt produkternes videnindhold og eksportpotentiale at linket er svagt mellem virksomheder og videninstitutioner.

Herudover kunne den lave organisatoriske omstillingsparathed tyde på at mange virksomheder ikke har kompetencerne til at tænke ud over de daglige rammer og agere innovativt i markedet.

Hvis præstationerne skal forbedres, så peger analysen på at øge videndelingen mellem videninstitutioner og virksomheder ved at komme over de barrierer der eksisterer for samarbejde. Det skal understreges at der i den syddanske region i de senere år er taget en lang række initiativer der sigter på at styrke samspillet mellem virksomheder og videninstitutioner, herunder:

- '4 front region'-initiativet på Fyn (bioteknologi, it, gartneri, robotteknologi)
- Videncentre under FACIT – nu Erhvervsakademi Syd
- En række regionale vækstmiljøer; fx Stålklyngens Kompetencecenter, Danmarks Transportakademi og ALU Vækstmiljø
- Mads Clausen Institutet i Sønderjylland
- Åbne videncentre og Center for Efteruddannelse på Syddansk Universitet
- Foodture (fødevarer)

Tilsammen er det sandsynligt at disse initiativer vil medvirke til at løfte samspillet i de kommende år.

3.6. Ikt – tid til målrettet indsats

Syddanmarks præstationer på informations- og kommunikationsteknologien sender regionen ned på en sidsteplads af de fem regioner. Selvom præstationerne er lave over hele linien, så er det ikke på den generelle udbredelse og anvendelse af it i virksomhederne at det står værst til. Her opnår regionen middelplasseringer på de forskellige indikatorer. Der hvor Syddanmark har de største problemer er i forhold til de specialiserede it-kompetencer og it-funktioner i virksomhederne. Regionen præsterer meget lavt både hvis man måler på andelen af beskæftigede med en primær it-uddannelse og på andelen af it-stillinger i virksomhederne. Det er dermed især – men ikke kun – spidskompetencerne der mangler i Region Syddanmark.

Region Syddanmarks præstationer på ikt-området	
÷	Regionen placerer sig under middel når det gælder generel udbredelse af it i virksomheder (samlet nr. 4 ud af 5 regioner)
÷	Andelen af folk med primær it-uddannelse af beskæftigelsen er lav og kun Region Sjælland ligger også på det lave niveau (nr. 4 ud af 5 regioner)
÷	Regionen har en lav andel it-stillinger (nr. 5 ud af 5 regioner)

Region Syddanmark ligger også sidst af de fem regioner på rammebetingelserne for ikt. Der er flere årsager til de manglende præstationer. Både befolkningens brug af it og ikke mindst de formelle it-kompetencer ligger i bund i Region Syddanmark. Det er dermed ikke overraskende at regionen klarer sig mindre godt på den basale it-anvendelse. Der kan desuden nævnes nogle årsager som kan forklare en del af de dårlige rammebetingelser på udbredelse og anvendelse af it blandt borgerne i Syddanmark. Eksempelvis er der en større andel af befolkningen der ikke er i den arbejdsdygtige alder (jf. dekomponeringen i afsnit 2.2), og it-anvendelsen er generelt lavere for ældre mennesker. Den middelmådige andel af arbejdsstyrken med en videregående uddannelse kan måske også forklare noget af den lave udbredelse og anvendelse af it da it-anvendelsen generelt stiger med uddannelsesgraden. Da andelen med en videregående uddannelse imidlertid ikke er lavere end i Region Sjælland og Region Nordjylland, så er der grænser for hvor meget af den manglende it-brug og it-kompetencer der kan forklares med den årsag.

Man kan også se at kommunerne i Region Syddanmark i mindre grad skubber på udviklingen inden for ikt end det er tilfældet i andre regioner. Dette vil ellers kunne påvirke den generelle brug af it i regionen idet den offentlige sektor kan være med til at trække brugen af it blandt virksomheder og borgere opad. Her er det især den elektroniske kommunikation med borgerne der er lavt – set i forhold til de øvrige regioner.

Ligeledes kan man konstatere at andelen af arbejdsstyrken der har fuldført en primær it-uddannelse er meget lav. Det gælder ikke bare i forhold til Region Hovedstaden, men også sammenlignet med fx Region Midtjylland. Præstationerne på de specialiserede it-kompetencer og it-funktioner kommer altså af at der ikke er den tilstrækkelige kapacitet af it-spidskompetencer i Region Syddanmarks arbejdsstyrke.

Region Syddanmarks rammebetingelser for it	
+	Udbredelse og anvendelse af it blandt borgerne: På alle fire underliggende indikatorer kommer regionen ud med de næstsvageste rammebetingelser (samlet nr. 4 ud af 5 regioner)
+	Digitalforvaltning i kommunerne: Regionens kommuner er ikke gode til at bruge elektronisk dokumenthåndtering internt i organisationen, men sammenlignet med de øvrige regioner er kommunerne endnu mere bagefter ift. at gøre eksternt rettede blanketter til borgere og virksomheder elektroniske (samlet nr. 5 ud af 5 regioner)
+	Generelle it-kompetencer: Regionen har den laveste andel der har modtaget undervisning i brug af pc og andelen af arbejdsstyrken der har fuldført en sekundær it-uddannelse er den klart laveste af regionerne (samlet nr. 5 ud af 5 regioner)
+	It-spidskompetencer i arbejdsstyrken: Regionen har den klart laveste andel af arbejdsstyrken med en primær it-uddannelse af regionerne

Region Syddanmark står ikke godt når det gælder en effektiv udnyttelse af it til at forbedre konkurrenceevnen. Der er en mangel på specialiserede it-kompetencer, det offentlige er ikke trukket i førertrøjen for at udbrede it, og borgerne står ikke specielt stærk på it-området. Selvom der vil blive stigende krav til de almindelige medarbejdere i forhold til at benytte og betjene it i virksomhederne i de kommende år, så er det dog spørgsmålet om ikke den væsentligste barriere for en bedre udnyttelse af it skyldes manglende it-spidskompetencer i regionen.

3.7. Videre analyser af Region Syddanmarks konkurrenceevne

Der er to forhold som ikke er afdækket gennem den overordnede benchmarking af de fem regioner i Danmark. For det første dækker analysen ikke de interne forskelle i regionen. Det er fx ikke muligt at sige om en middelplassering på en bestemt vækstkilde fremkommer fordi nogle dele af regionen placerer sig i top på en given vækstdriver mens andre områder klarer sig mindre godt eller fordi alle dele af regionen opnår middelplasseringer.

For det andet er benchmarkingen af de fem store regioner påvirket af regionernes forskellige geografi. Regioner med mange store byer og kun få tyndt befolkede områder må forventes at udvise bedre præstationer end regioner med mange udkantsområder. Når Region Hovedstaden klarer sig så godt på både præstationer og rammebetingelser, så skal en del af forklaringen (men også kun en del) findes i det forhold at København fylder knap 75 procent af Hovedstadsregionens befolkning, mens fx Syddanmarks universitetsregion (Odense) kun fylder knap en tredjedel af den samlede Syddanske region.

Mulighederne for at afdække hvor meget de to forhold spiller ind på det samlede billede af præstationerne og rammebetingelserne i regionerne er i øjeblikket begrænsede. Der vil imidlertid blive mulighed for at se på del-regionernes erhvervs-mæssige præstationer og de regionale rammebetingelser inden for meget overskuelig fremtid i den nye og endnu bedre Regionale Konkurrenceevnemodel.

En ny udgave af Den Regionale Konkurrenceevnemodel er på vej

Erhvervs- og Byggestyrelsen og Indenrigs- og Sundhedsministeriet har indgået et samarbejde med Inside Consulting og Copenhagen Economics om at videreudvikle Den Regionale Konkurrenceevnemodel.

Målet med udviklingsprojektet er at stille et værktøj til rådighed for regionerne som opfylder følgende formål:

- Det skal være muligt for de enkelte regioner *årligt* at benchmarke sig med andre regioner og at følge udviklingen i egne styrker og svagheder

- Datagrundlaget skal være tilstrækkeligt til at også mindre regioner kan bruge modellen og at fx de regionale vækstfora kan benchmarke forskellige delregioner (herunder udkantsområder) med sammenlignelige regioner
- Modellen skal omfatte alle relevante regionale rammebetingelser og give et dækkende billede af erhvervslivets præstationer inden for de fire vækstkilder.

Ovenstående er ikke i fuldt omfang muligt i den hidtidige udgave af modellen der baserer sig på eksisterende regionale data og som er udviklet med et lidt andet sigte: Nemlig at kortlægge de fire vækstkilders samlede betydning for den regionale vækst.¹⁷

Den nye model er nu færdigudviklet. Erhvervs- og Byggestyrelsen vil i løbet af efteråret indsamle data til modellen, og modellens indikatorer forventes at kunne bruges af de regionale vækstfora primo 2006.

Den nye model vil bl.a. kunne bruges til at afdække interne forskelle i regionerne. Herudover vil det i den nye model være muligt at sammenligne forskellige typer af delregioner – fx universitetsbyregioner, byregioner og udkantsregioner – på tværs af landet. Hermed kan man også sammenligne områder med nogenlunde sammenlignelige grundforudsætninger og derigennem belyse om fx Region Syddanmarks udkantsområder klarer sig bedre eller dårligere end udkantsområder i andre regioner.

Herudover vil regionerne kunne bruge den nye model til at benchmarke en række vigtige politikområder hvor der i dag ikke er data. Det gælder for eksempel:

- samarbejde mellem erhvervsskoler og virksomheder
- udbuddet af relevant lederuddannelse
- iværksætteres adgang til mentorer og rådgivning i internationalisering
- privat iværksætterrådgivning samt kvaliteten af både den offentlige og private iværksætterrådgivning
- iværksætteri i uddannelserne
- regionernes udbud af særlige videncentre og udviklingsparker
- matchmaking mellem videninstitutioner og erhvervsliv
- lokale videninstitutioners it-kompetencer.

Også når det gælder indikatorer for erhvervslivets præstationer vil modellen blive forbedret.¹⁸

¹⁷ Se rapporten "Regionernes konkurrenceevne" som Copenhagen Economics og Inside Consulting udarbejdede for Indenrigs- og Sundhedsministeriet i januar 2004.

¹⁸ Læs mere om den nye model på www.ebst.dk eller www.reglab.dk.

Kapitel 4 Den erhvervsmæssige specialisering

De globale erhverv¹⁹ udgør normalt ca. 1/3 af den samlede private beskæftigelse i en region. Og international forskning peger i retning af at de globale erhvervs internationale konkurrenceevne er afgørende for hele regionens økonomiske udvikling fordi de genererer høj indkomst og trækker udviklingen i de lokale erhverv som detailhandel, operationel service og håndværkserhverv.

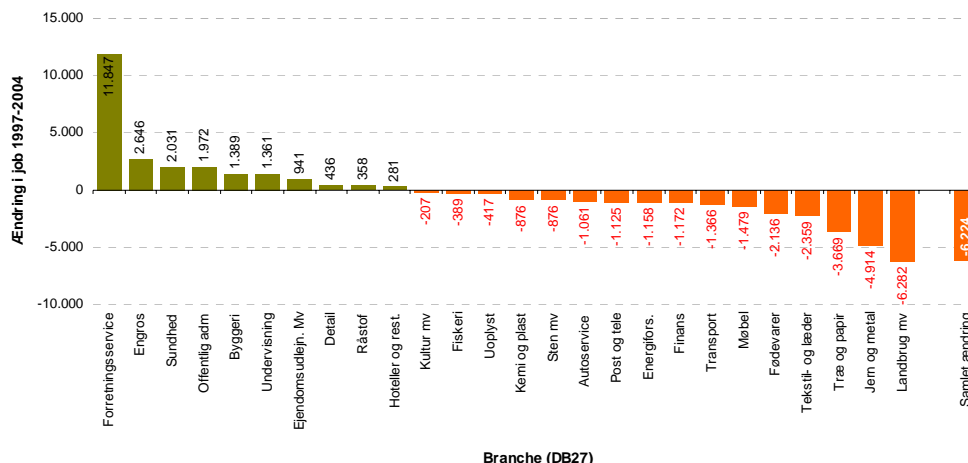
I dette kapitel vil vi analysere Region Syddanmarks globale erhverv idet vi anskuer erhvervene ud fra et såkaldt 'klyngeperspektiv'. Klynger går på tværs af traditionelle brancher og indeholder virksomheder der typisk tilhører samme værdikæde. Det kan fx være producenter af forbrugsgoder, leverandører, handelsvirksomheder og specialiserede serviceleverandører. Fordelen ved dette perspektiv er at virksomhederne er afhængige af hinanden og typisk trækker på de samme rammebetingelser. Dermed er klyngerne et godt udgangspunkt for at udforme erhvervs politik. Som beskrevet i Kapitel 3 bør indsatsen inden for de fire centrale vækst kilder netop tilrettelægges med udgangspunkt i de klynger hvor Syddanmark er specialiseret. Kapitlet sætter derfor fokus på i hvilke klynger regionen er specialiseret – og dermed hvilke klynger der bør spille en dominerende rolle i regionens vækststrategi.

4.1. Den erhvervsmæssige udvikling

Region Syddanmark mistede lidt over 6.000 job i perioden 1997 til 2004 (svarende til et *fald* i beskæftigelsen på 1,1 procent mod en *stigning* på 1,4 procent i landets samlede beskæftigelse). Samtidig skete der en forandring af den erhvervsmæssige sammensætning af regionens beskæftigelse. Næsten 12.000 nye job blev skabt inden for forretnings service, mens der samtidig blev nedlagt endnu flere arbejdspladser i de traditionelle erhverv (nedgang på 14.500 job inden for tekstil, møbler, fødevarer, træ- og papir, samt jern- og metal). Desuden har regionen mistet mere end 6.000 job i landbruget, jf. Figur 4.1.

¹⁹ I navnet ligger alene at disse erhverv har en stor del af deres omsætning uden for regionen, og i mange tilfælde vil det også sige uden for landets grænser.

Figur 4.1 Ændringer i Region Syddanmarks beskæftigelse 1997-2004

Kilde: Copenhagen Economics pba Danmarks Statistik's Registrerede Arbejdsmarkedsstatistik (RAS)

Det overordnede billede er ikke meget anderledes end det billede man finder andre steder i landet. Landbruget og de traditionelle industrisektorer taber beskæftigelse, og servicesektorerne vinder beskæftigelse.

Regionens nedgangssektorer går igen på landsplan. Det er altså de samme traditionelle sektorer der på landsplan har oplevet den største nedgang i beskæftigelsen. Nedgangen for de traditionelle erhverv har ikke været mindre i Syddanmark end på landsplan.

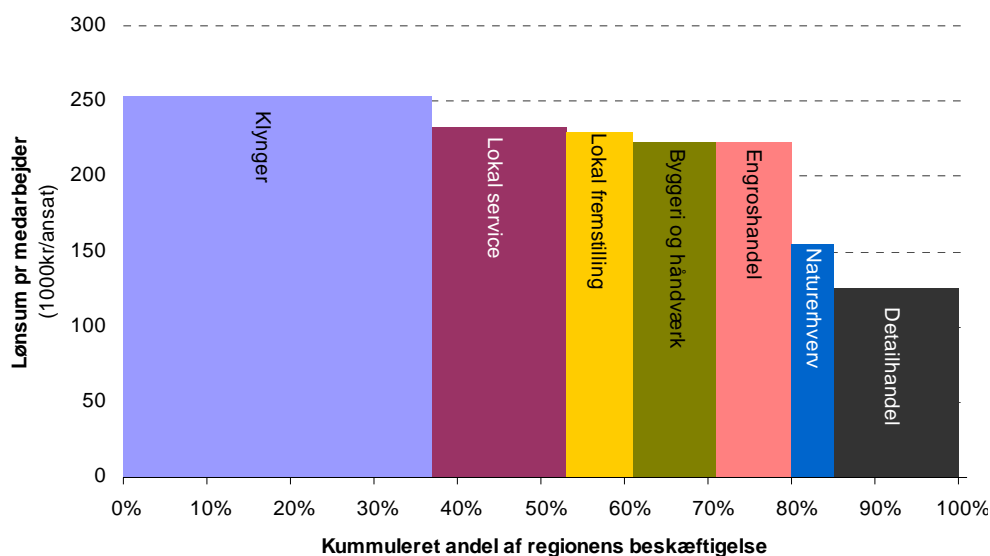
Figur 4.1 tegner et billede af en stor udfordring for den syddanske økonomi. Ikke alene er den samlede beskæftigelse faldet med over en procent. Der er tilsyneladende også mangel på strukturændring fra sektorer med lav produktivitet til sektorer med høj produktivitet. Væksten i beskæftigelsen er især sket inden for den offentlige sektor eller inden for lokalt orienterede erhverv som detailhandel og byggeri.

Disse erhverv betjener for en stor dels vedkommende næsten kun kunder fra det lokale område og udviklingen i disse erhverv afhænger mest af alt af om regionens borgere har "penge på lommen". Vi kalder sådanne erhverv for *de lokale erhverv*.

Andre erhverv retter sig mod markeder uden for regionen, uden for landets grænser og nogle endda på det globale marked. Disse virksomheder lever af at kunne levere produkter og ydelser til verdensmarkedet, og deres udvikling afhænger af om de kan udvikle nye produkter og serviceydelser som ikke blot kan kopieres og sælges billigere af andre. Disse virksomheder henter kontrakter på det store marked uden for regionen. Det er disse erhverv vi kalder *de globalt orienterede erhverv*.

Fordi en fremgang i de globale erhverv smitter af på de lokale erhverv, men ikke omvendt, så er det helt centralt for regionens erhvervsudvikling at fokusere på de globalt orienterede erhverv.

Figur 4.2 Sammensætningen af det private erhvervsliv i region Syddanmark

Copyright © Copenhagen Economics 2005

Kilde: Copenhagen Economics' klyngedatabase

I Figur 4.2 ovenfor har vi opdelt Region Syddanmarks private erhvervsliv i tre overordnede grupper: Den første gruppe er de globalt orienterede erhverv (klynger). De udgør ca. 37 procent af den private beskæftigelse i Region Syddanmark. Den næste gruppe er de lokale erhverv som udgør ca. 58 procent af beskæftigelsen. De lokale erhverv er opdelt i hhv. lokal service, engroshandel, byggeri og håndværk, lokal fremstilling samt detailhandel. Den resterende del af den private beskæftigelse - ca. 5 procent - findes i regionens naturerhverv (landbrug, fiskeri, kalkbrud og lign.).

Figuren viser at de globalt orienterede erhverv har højere gennemsnitslønninger end de øvrige dele af økonomien. De naturresursebaserede erhverv ligger betydeligt under såvel de globale som de fleste lokale erhverv. En simpel sammenligning viser at lønningerne i de globalt orienterede erhverv i Region Syddanmark ligger 27 procent over lønningerne i de lokale erhverv. Det er et tegn – men ikke noget endegyldigt bevis – på at de globale erhverv skaber højere værdi end de lokale erhverv.

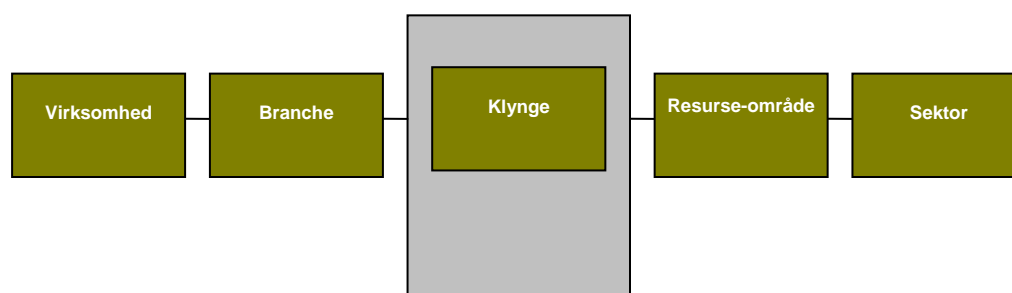
Derfor vil vi i resten af kapitlet se nærmere på regionens globalt orienterede erhverv ved at opdele dem i såkaldte klynger.

4.2. Hvad er erhvervsklynger?

Klynger er en ny måde at anskue den regionale økonomi på, og klynger er mere og andet end de sædvanlige brancher og erhverv. Klynger er karakteriseret ved fysisk nærhed og geografisk koncentration af virksomheder, myndigheder og videninstitutioner.²⁰ Det varierer fra klynge til klynge hvor tæt man skal være lokaliseret på hinanden for at få fordelene til at opstå. Der er ofte tale om virksomheder med tætte indbyrdes relationer. Det kan være via leverandør- underleverandøraftaler, samarbejde om udviklingsprojekter eller andre former for fælles initiativer som er for store for den enkelte virksomhed, men som er lønsomme hvis de arrangeres af flere virksomheder på en gang.

²⁰ I Erhvervsfremmestyrelsen (2001) er klynger defineret som "en gruppe af virksomheder, som via deres indbyrdes relationer skaber fælles kompetencer, der gør dem i stand til at producere med relativt høje præstationer i form af indtjening, indkomst og beskæftigelse"

Figur 4.3 Klynger er en ny måde at anskue den regionale økonomi på

Den økonomiske intuition bagved klyngeargumentet er at virksomheder som er lokaliseret tæt på hinanden kan udnytte en række fordele som spredte virksomheder ikke har mulighed for at udnytte.

Box 2: Internationalt anerkendte cluster-mapping metoder

Copenhagen Economics har for første gang anvendt internationalt anerkendte cluster-mapping metoder i Danmark. Det regionale "cluster mapping" projekt for Danmark trækker på erfaringer fra USA hvor professor Michael Porter og hans team ved Harvard Business School har stået i spidsen for et længerevarende forskningsprojekt. Vi har benyttet de offentliggjorte artikler og analyser på amerikanske data som inspiration til udviklingen af den danske metode²¹. Metoden er dog også forbedret på områder hvor vi har bedre data i Danmark.

Projektets hovedresultater kan opsummeres således:

1. Identificering af globalt orienterede erhverv
Opdeler samtlige danske erhverv i:

	Andel af den private beskæftigelse
a) Ca. 200 Globalt orienterede erhverv	ca. 36%
b) Lokale erhverv	ca. 61%
c) Naturresursebaserede erhverv	ca. 3%
2. Gruppering af erhverv til klynger:
Analyse af interaktionen mellem de globalt orienterede erhverv danner 26 nye klynger ("traded clusters")

Det er disse 26 globalt orienterede klynger der danner udgangspunkt for analyserne af regionernes erhvervsmæssige styrker og svagheder. De identificerede 26 klynger (eller sammenhængende erhvervsområder) er:

Fødevarer	Byggematerialer	Plast	It service
Film & tv	Stål & jern	Glas & vinduer	It fremstilling
Forretningsservice	Maskiner	Telekommunikation	Mekatronik
Tekstil	Transportmidler	Bøger & blade	Musik & spil
Papir & pap	Turisme	Medico	Træ & møbler
Kemisk	Avanceret teknik	Videntung service	Farma
Logistik	Mejeri		

Vi benytter denne gruppering til en analyse af de erhvervsmæssige styrker og svagheder i den kommende Region Syddanmark. Sammensætningen af klyngerne fremgår af projektets metoderapport.

Kilde: Copenhagen Economics

²¹ Vi inddrager ikke amerikanske forskere direkte i projektet, men vi inddrager den efterhånden omfattende internationale litteratur på området som guidelines for projektet (se vedlagte litteraturliste og litteraturgennemgang – på engelsk). Vores metode vil på nogle punkter afvige fra den amerikanske fordi vi i Danmark har bedre data. På andre områder har vi dårligere data end i USA, så derfor består en del af udviklingsarbejdet i at inddrage det bedste fra de "to verdener".

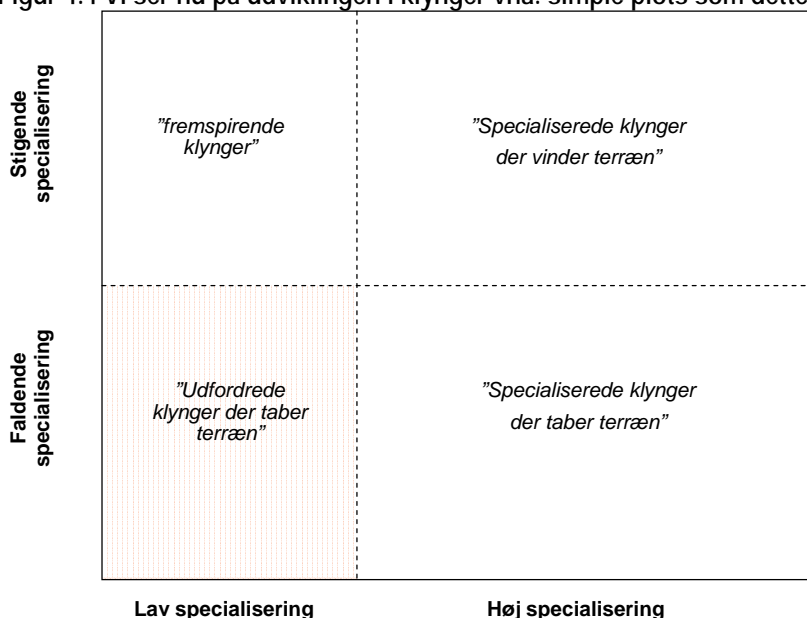
I den anvendte klyngedatabase er de godt 200 globalt orienterede erhverv grupperet til 26 klynger af sammenhængende virksomheder. Groft sagt er virksomhederne sat sammen i klynger der går på tværs af de traditionelle erhvervsinddelinger på baggrund af virksomhedernes samlokaliseringsmønstre i den danske geografi. Vi grupperer med andre ord typer af virksomheder sammen hvis vi kan se at de oftest lokaliserer sig i samme lokalområde. Dernæst har vi også brugt data for jobmobiliteten imellem klyngernes virksomheder til at identificere klynger der deler en fælles pulje af medarbejdere og dermed en fælles videnbase.

4.3. Region Syddanmarks klynger

Vi vil nu præsentere et kort over regionens klynger og forklare hvilke erhvervs-mæssige specialiseringer figurerne peger på samt hvor regionen evt. har spirende klynger på vej frem.

Figur 4.5 på næste side giver et billede af hvordan de 26 klynger er repræsenteret i Region Syddanmark. Figuren viser hvilke klynger regionen er specialiseret i. Samtidig illustrerer figuren hvordan klyngerne har klaret sig i regionen i perioden fra 1995 til 2004 i forhold til andre steder i landet. Nedenstående figur 4.4 skal ses som en hjælp til forståelse af regionens klyngeplot i figur 4.5.

Figur 4.4 Vi ser nu på udviklingen i klynger vha. simple plots som dette...

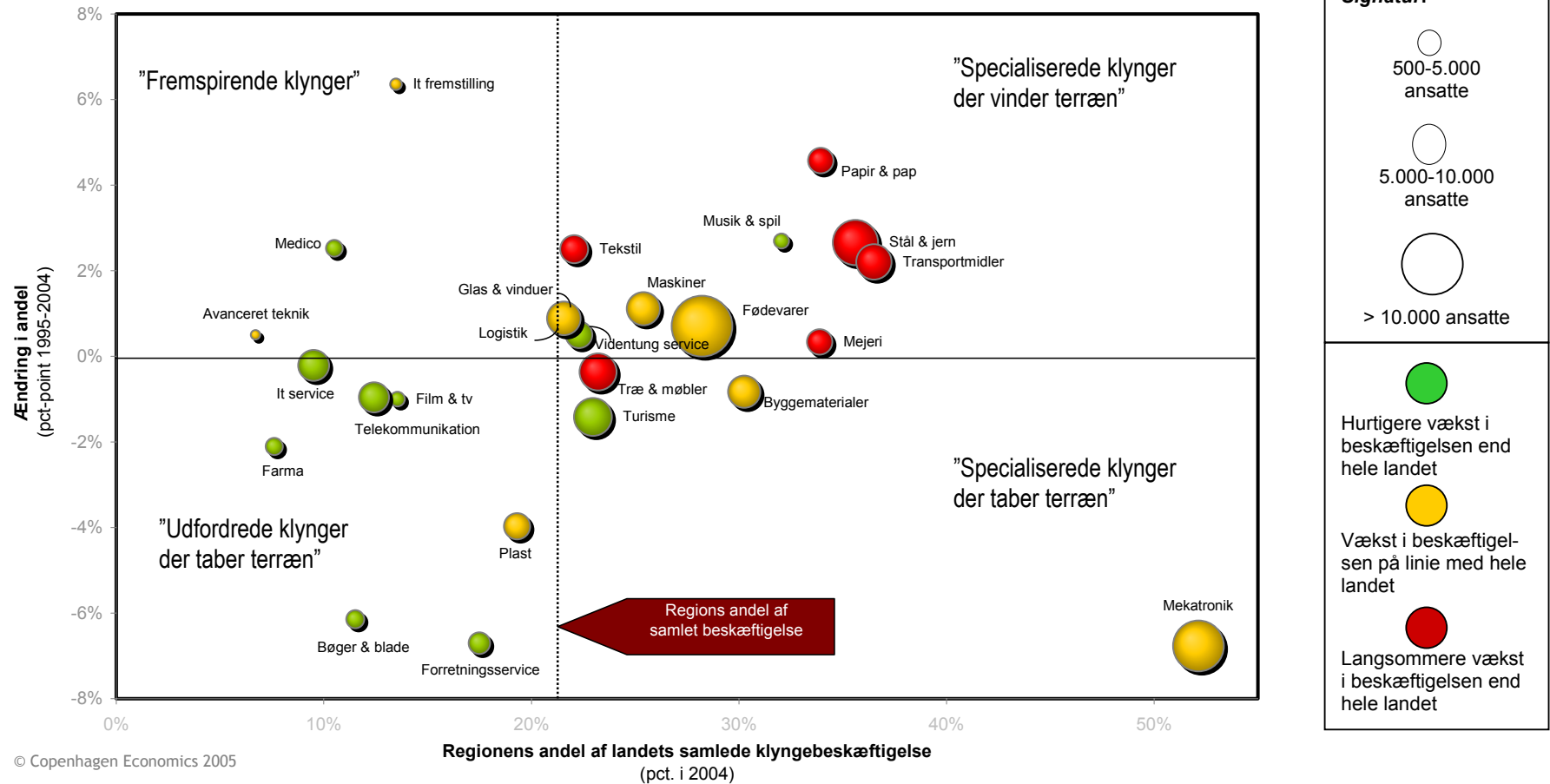

Den vandrette akse i figur 4.5 viser hvor stor en andel af landets samlede klyngebeskæftigelse inden for hver af de 26 klynger der findes i regionen. Den lodrette akse angiver i hvilken udstrækning regionen har øget eller reduceret sin andel af landets samlede beskæftigelse i den pågældende klynge i perioden 1995-2004. Endelig angiver størrelsen af de enkelte bobler i figuren om den enkelte klynge fylder lidt eller meget i den samlede beskæftigelse i regionen.

Den lodrette stiplede linie midt i diagrammet viser at Region Syddanmark tegner sig for en femtedel af landets samlede beskæftigelse (21procent). Klynger der placerer sig til højre for denne linie er dem som Region Syddanmark er specialiseret inden for. Det vil sige områder hvor regionen tegner sig for en relativ stor andel af klyngen.

Man kan se at den vandrette streg ligger meget tæt på 0 procent, og det fortæller os at der stort set ikke er ændret på Region Syddanmarks andel af landets samlede beskæftigelse fra 1995 til 2004. Klynger der ligger over denne linie har øget andelen af klyngens beskæftigelse i Danmark.

Figur 4.5 Klyngeplot - Syddanmarks beskæftigelsesmæssige klyngepecialisering og vækst 1995-2004

Kilde: Copenhagen Economics' klynge-database udviklet for Erhvervs- og Byggestyrelsen samt Ringkjøbing, Viborg og Århus amter.

Note: Figuren er dannet på baggrund af beskæftigelsen for arbejdssteder i den kommende Region Syddanmark. Boblernes størrelse angiver beskæftigelsens størrelse i regionens klynger. Boblernes farve angiver klyngens vækst på landsplan. I forhold til den samlede danske beskæftigelsesvækst har de grønne haft vækst på landsplan, de gule har haft uændret beskæftigelse eller svag tilbagegang. De røde klynger har haft tilbagegang på landsplan (men ikke nødvendigvis i regionen). Klynger med mindre end 500 ansatte i regionen er udeladt af diagrammet.

Farverne på boblerne i figur 4.5 viser om klyngen på landsplan er en beskæftigelsesmæssig vækstklynge (grøn), en tilbagegangsklynge (rød) eller om klyngen klarer sig omtrent som gennemsnittet (gul). Samlet set kan man derfor sige at det er et godt udgangspunkt hvis regionerne har mange, store og grønne bobler i det grønne felt øverst til højre i figuren.

Region Syddanmarks styrkepositioner er klynger i den øverste højre del af figuren. Her er Syddanmark specialiseret i forhold til resten af landet samtidig med at disse klynger vinder markedsandele. Syddanmark har en del klynger i dette område, og der er også flere af disse klynger der fylder relativt meget i den syddanske økonomi. Det gælder fx fødevarer samt jern- og stål klyngen. I gruppen øverst til højre findes også logistik, glas og vinduer, mejeri, papir og pap, tekstil, maskiner, transportmidler, videntung service samt musik og spil.

De store og højt specialiserede klynger i Region Syddanmark er enten røde eller gule. Det vil sige at regionen i høj grad er specialiseret i - og øger sin specialisering inden for - klynger der vokser langsommere eller på linje med den samlede beskæftigelsesudvikling i Danmark. Man vinder andele på et vigende marked.

Der er dog også nogle få grønne klynger i det øverste højre hjørne. Det gælder videntung service samt musik og spil. Dette er begge klynger som på landsplan har udvist høj beskæftigelsesvækst, men som det fremgår af de to boblers størrelse, fylder de ikke ret meget i den syddanske økonomi i dag.

Øverst til venstre finder vi regionens fremspirende klynger. I dette område ligger de klynger hvor Region Syddanmark vinder andele af beskæftigelsen, men hvor regionen endnu ikke er specialiseret. Det er altså klynger på vej frem i regionen. Her finder vi it-fremstilling, medico og avanceret teknik. Det er selvfølgelig positivt at regionen vinder beskæftigelsesandele i disse klynger, men det er bekymrende at de fremspirende klynger fylder meget lidt i den samlede beskæftigelse – svarende til i alt ca. 3.000 job eller 2 procent af regionens samlede klyngebeskæftigelse.²²

Det forstærker det mindre lovende billede for Region Syddanmark at en del af de store grønne bobler ligger nede i det rosafarvede venstre hjørne af figuren. Dette område består af klynger der fylder mindre i Syddanmark end i resten landet og hvor regionen samtidig taber markedsandele. Der er således noget der tyder på at væksterhvervene har svært ved at få fodfæste i Region Syddanmark.

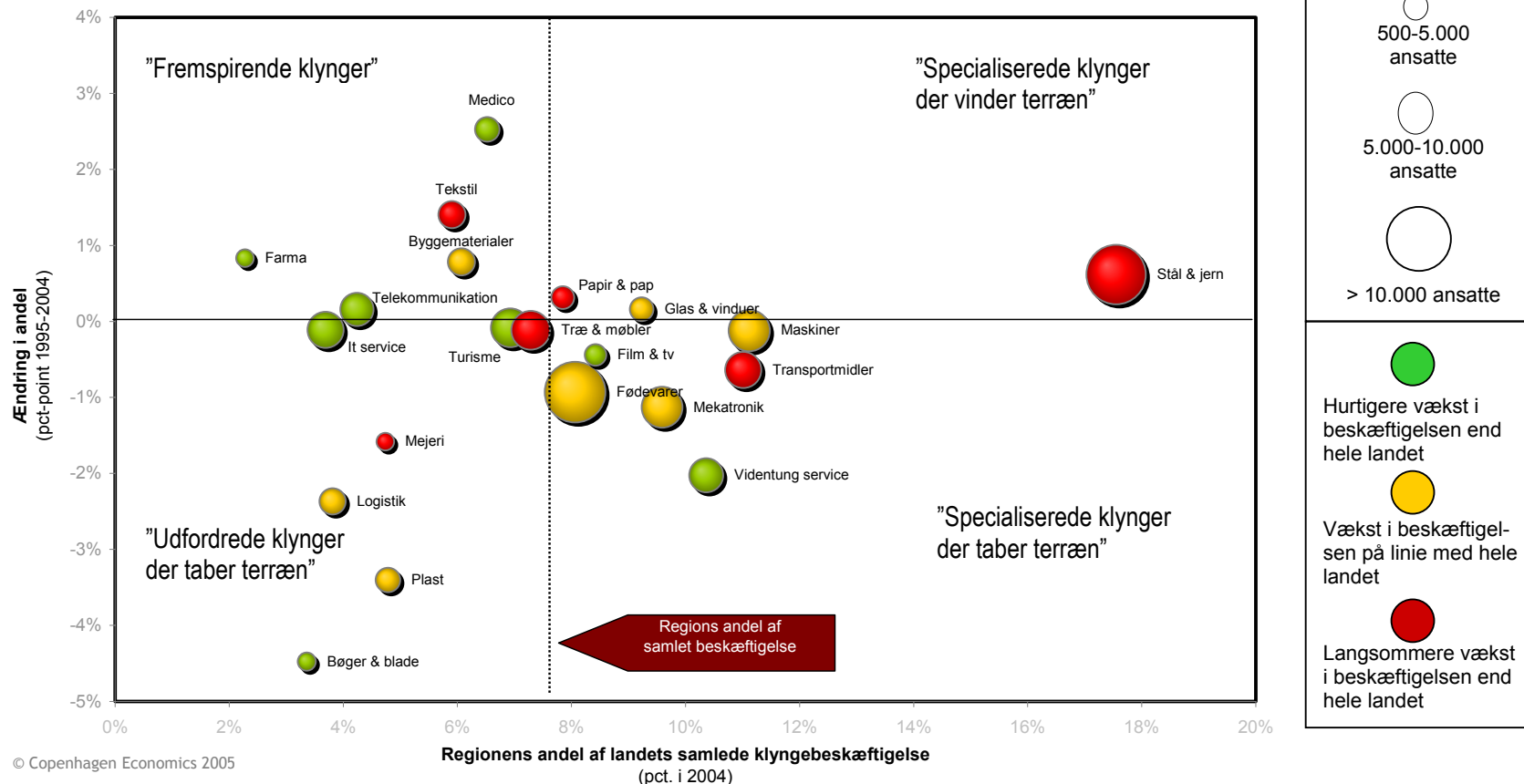
Kigger vi nedad og til højre i diagrammet finder vi fire klynger hvor regionen er specialiseret, men hvor man har tabt andele i forhold til andre danske regioner over perioden 1995-2004. Det gælder træ- og møbler, turisme, byggematerialer og ikke mindst mekatronik. Enkelte store virksomheder (fx Danfoss) fylder meget i mekatronik-klyngen, men den indeholder også andre typer af virksomheder der trækker på den fælles videnbase som klyngen bygger på. Selvom mekatronik-klyngen i Syddanmark har mistet 2.700 job siden 1995, så er det fortsat en regional specialisering, og selv med mange års fortsættelse af tendensen til faldende markedsandele vil der gå lang tid før denne specialisering falder bort. Over 50 procent af landets beskæftigelse i denne klynge er placeret i Region Syddanmark. Derfor kan en målrettet indsats for at sikre videnbasen for den syddanske mekatronik-klynge sagtens være en del af et fremtidigt indsatsområde.

²² I andre regioner fylder de fremspirende klynger noget mere end i Region Syddanmark. For eksempel udgør beskæftigelsen i Region Nordjyllands fremspirende klynger omkring en fjerdedel af den samlede klyngebeskæftigelse i regionen. I den kommende Region Sjælland er andelen af fremspirende klynger på niveau med Region Syddanmark.

I Figur 4.6 viser vi som eksempel et klyngeplot for en delregion i den syddanske region (her Fyn) for at illustrere at billedet i figur 4.5 ikke nødvendigvis passer på alle dele af regionen. Eksempelvis findes der en del fremspirende klynger i det fynske. Fortsatte analyser af regionens klynger vil kunne belyse disse forskelle yderligere.

Samlet har Fyn betydeligt færre styrkepositioner end Region Syddanmark under ét. Til gengæld er der flere spirende klynger med en vis størrelse (fx medico og byggematerialer) samt specialiserede klynger der kun har haft et beskedent fald i markedsandelene (fx maskiner, transportmidler og fødevarer).

Figur 4.6 Klyngeplot - Fyn 1995-2004

Kilde: Copenhagen Economics' klyngedatabase udviklet for Erhvervs- og Byggestyrelsen samt Ringkjøbing, Viborg og Århus amter.
 Note: Figuren er dannet på baggrund af beskæftigelsen opgjort efter arbejdssteder på Fyn, dvs Fyns amt undtagen kommunerne Middelfart og Nørre Aaby. Boblernes størrelse angiver beskæftigelses størrelse i regionens klynge. Boblernes farve angiver klyngens vækst på landsplan. I forhold til den samlede danske beskæftigelsesvækst har de grønne har haft stigende beskæftigelse, de gule har haft uændret beskæftigelse eller svag tilbagegang. De røde klynger vokser langsommere end på landsplan (men ikke nødvendigvis i regionen) over perioden. Klynger med under 100 ansatte i regionen er udeladt af diagrammet.

Udviklingen i beskæftigelsen i de enkelte klynger

Den opmærksomme læser vil sikkert have bemærket at klyngeplottene ovenfor viser hvordan udviklingen har været i forhold til udviklingen i andre danske regioner. Derimod viser figuren ikke om den faktiske beskæftigelse er gået op eller ned i den enkelte klynge. Tabel 4.1 viser dette.

Tabel 4.1 Ændringer i den faktiske beskæftigelse i Syddanmarks klynger 1995-2004

Klynge	Regionen	Regionen	Absolutte jobvækst	Relative jobvækst
	1995	2004	1995-2004	% 1995-2004
Specialisering og stigende andele				
Kemisk	206	405	199	96,6%
Videntung service	3.115	4.033	918	29,5%
Musik & spil	1.096	1.311	215	19,6%
Papir & pap	3.698	3.667	-31	-0,8%
Maskiner	6.487	6.258	-229	-3,5%
Fødevarer	22.724	20.865	-1.859	-8,2%
Mejeri	4.131	3.677	-454	-11,0%
Transportmidler	8.169	7.090	-1.079	-13,2%
Tekstil	5.234	4.466	-768	-14,7%
Stål & jern	13.816	11.589	-2.227	-16,1%
Logistik	6.812	6.382	-430	-6,3%
Glas & vinduer	2.425	2.229	-196	-8,1%
Gruppen i alt	77.913	71.972	-5.941	-7,6%
Specialisering, men faldende andele				
Mekatronik	17.359	14.657	-2.702	-15,6%
Byggematerialer	6.263	5.904	-359	-5,7%
Træ & møbler	9.241	7.795	-1.446	-15,6%
Turisme	8.262	8.113	-149	-1,8%
Gruppen i alt	41.125	36.469	-4.656	-11,3%
Underrepræsenteret, men stigende andele				
Medico	1.042	1.580	538	51,6%
Avanceret teknik	485	506	21	4,3%
It fremstilling	396	774	378	95,5%
Gruppen i alt	1.923	2.860	937	48,7%
Underrepræsenteret og faldende andele				
It service	3.954	5.466	1.512	38,2%
Film & tv	1.175	1.216	41	3,5%
Telekommunikation	5.249	5.228	-21	-0,4%
Farma	1.884	1.725	-159	-8,4%
Plast	4.736	3.978	-758	-16,0%
Bøger & blade	2.486	1.868	-618	-24,9%
Forretningsservice	2.543	2.606	63	2,5%
Gruppen i alt	22.027	22.087	60	0,3%
Klynger i alt	142.988	133.388	-9.600	-6,7%

Kilde: Copenhagen Economics' klyngedatabase

Den første gruppe af klynger i Tabel 4.1 er dem med specialisering og stigende andele. Det vil sige klyngerne øverst til højre i klyngeplottet (det grønne felt). Som noget ganske specielt har selv gruppen af specialiserede klynger mistet beskæftigelse. I gruppen er der således knap 6.000 færre arbejdspladser i 2004 end i 1995. Vi finder ikke et lignende resultat i nogen af de øvrige danske regioner.

Forklaringen er kort fortalt at Region Syddanmark er stærkt specialiseret i syv ud af de otte klynger der på landsplan har haft den største procentvise beskæftigelsesnedgang. Det er således kendetegnende for Syddanmark at regionen har øget sin specialisering ved at nedgangen i en række traditionelle klynger har været mindre i Syddanmark end på landsplan. Omstilling til nye brancher går med andre ord knap så hurtigt i Region Syddanmark som andre steder i landet.

Eksempelvis er beskæftigelsen i stål og jern-klyngen faldet med 22 procent på landsplan, men i Region Syddanmark er den kun faldet med 16 procent. Nedgangen har altså været mindre, og regionen har øget sin specialisering. For fødevarer, papir og pap, transportmidler, mejeri og tekstiler gør det samme sig gældende. Der er store fald i den samlede danske beskæftigelse, men Syddanmark har oplevet en mindre nedgang end på landsplan. Er det en styrke eller et tegn på træghed i omstillingen? Det bør undersøges nærmere.

Den næste gruppe i figuren er de klynger der findes til højre under stregen i klyngeplottet for Region Syddanmark. Det er etablerede klynger hvor Region Syddanmark taber markedsandele. Disse klynger har mistet godt 4.500 arbejdspladser over de sidste ti år; heraf 2.700 i mekatronik-klyngen. Fordi disse klynger fylder relativt meget og fordi især mekatronik-klyngen fortsat er meget specialiseret i regionen, skal disse klynger ikke undervurderes i en fremtidig indsats.

Den næste gruppe er klynger på vej frem (øverst til venstre i figuren). Disse klynger fylder relativt lidt i det samlede billede, men har alligevel skabt omkring 1.000 job. Og der er udsigt til flere da mange af disse klynger er hastigt på vej frem. Det primære spørgsmål er dog hvorfor der ikke er flere klynger på vej frem i den syddanske region.

Endelig er der gruppen nederst til venstre. Nogle af disse klynger bør måske spille en rolle i regionens vækststrategi da mange af væksterhvervene findes her. Det kan på sigt blive et problem hvis ikke Syddanmark formår at udvikle en eller flere af disse klynger. Selvom disse klynger altså har tabt terræn i forhold til andre regioner, så har disse klynger alligevel formået at fastholde beskæftigelsen. Men det går altså langt fra lige så godt i Syddanmark som andre steder for disse klynger.

I det sidste område af klyngeplottet består udfordringen i at afgøre om der er nogle af klyngerne som – realistisk set – kan vinde fodfæste i hele Region Syddanmark eller i dele af regionen. For mange af vækstklyngerne gælder det at store universitetsbyer har nogle naturlige fordele fordi vækstklyngerne typisk lokaliserer sig i metropolerne med tæt adgang til kvalificeret arbejdskraft og en vifte af videninstitutioner.

Spørgsmålet er om fx Odense som universitets- og uddannelsesby kan satse på nogle af disse klynger. Allerede i dag står it og bioteknologi centralt i erhvervsfremmeindsatsen på Fyn via det såkaldte '4-front region'-projekt. Region Syddanmark bør som led i sit arbejde have fokus på hvilke erfaringer der kan drages ud af den fynske satsning på væksterhverv.

Indkomsten i klyngerne

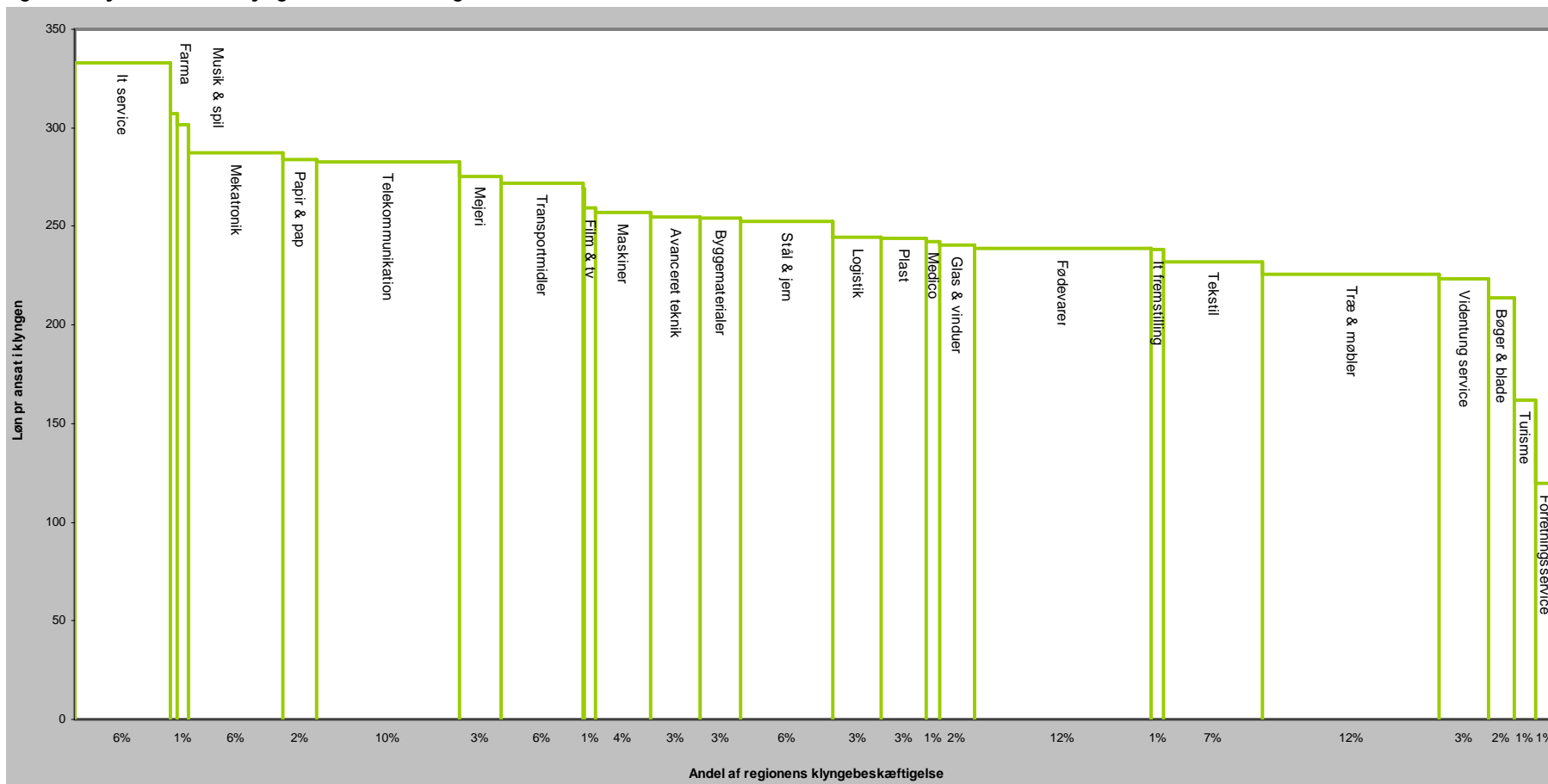
Den efterfølgende figur 4.7 supplerer klyngeplottet i figur 4.5 idet den kombinerer oplysninger om klyngernes beskæftigelse med oplysninger om lønniveauet i klyngerne. Bredden af søjlerne angiver klyngens andel af regionens beskæftigelse mens højden på søjlerne angiver gennemsnitslønnen i klyngen.

I en målrettet indsats over for klyngerne gælder det således om enten at gøre de 'høje' områder bredere eller om at gøre de 'brede' områder højere – altså at få dem der har en høj løn pr. ansat til at fylde noget mere (flere ansatte) eller at få de områder der beskæftigelsesmæssigt fylder meget til at få en højere produktivitet fordi det vil få relativ stor betydning for indkomstkabelsen selv med mindre ændringer.

For eksempel viser figuren at mekatronik-klyngen i Region Syddanmark er interessant ud fra en indkomstsikabende synsvinkel. Denne klynge har en af de højeste gennemsnitsløninger af de syddanske klynger og fylder fortsat 6 procent af den samlede beskæftigelse. Forretningsservice i den anden ende af skalaen har den laveste gennemsnitsløn. Figur 4.7 kan

således hjælpe til at rette interessen de relevante steder hen, men prioriteringen af hvilke klynger der skal fremmes kan ikke foretages alene på dette grundlag.

Figur 4.7 Syddanmarks klyngesammensætning

Kilde: Copenhagen Economics' klyngedatabase udviklet for Erhvervs- og Byggestyrelsen samt Ringkjøbing, Viborg og Århus amter.

4.4. Konklusion om erhvervsstrukturen

Analysen af de globalt orienterede erhverv bekræfter det negative billede af Region Syddanmarks strukturforandring. Selvom klyngerne samlet set fylder pænt i Syddanmark, så har omstillingshastigheden været langsommere end i andre regioner. Det gælder både for de erhverv der er på vej op og dem der er på vej ned. Det betyder at den største svaghed ved regionens erhvervsmæssige omstilling er at man er "låst fast" i en specialisering i nedgangserhverv.

Den første udfordring må være at forstærke og udbygge grundlaget for vækst i regionens traditionelle styrkepositioner. Mekatronik-klyngen et godt eksempel hvor det vil have væsentlig betydning for Syddanmark om man kan fastholde den nuværende beskæftigelse. Klyngen fylder fortsat meget, og den oppebærer høje lønninger. Derfor bør det undersøges om nedturen i beskæftigelsen stadig kan vendes ved at geninvestere i klyngens strategiske videnbase.

Det næste sæt af udfordringer bliver at forstå hvorfor der ikke er flere fremspirende klynger på vej i regionen. Dette kan der ikke gives et enkelt svar på, men det kan konstateres at gruppen af de fremspirende klynger fylder betydeligt mindre end i andre regioner. En betingelse for at der kan opstå nye klynger er at der er mange iværksættere. Vi kan derfor konstatere at første skridt i retning af at skabe nye erhvervsmæssige styrkepositioner er at skabe en stor underskov af nye, mindre virksomheder inden for mange forskellige erhverv. Kun derved vil nye klynger kunne modnes og tage over for de der er i tilbagegang.

Den sidste udfordring er få styrket nogle enkelte af de erhverv som i forvejen er karakteriseret af vækst på landsplan og som Region Syddanmark har etablerede klynger i. En styrkeposition opstår ikke af ingenting, og derfor er det vigtigt at tage udgangspunkt i de klynger der allerede eksisterer når man skal fremme de globale erhverv. Her kan nævnes fx farma for Odense og it-service for Trekantsområdet. Mange af Danmarks væksterhverv befinder sig imidlertid i det kritiske (rosa-røde) område i klyngeplottet hvor man hverken er specialiseret eller vokser. Man skal derfor være forsigtig med at satse på netop disse områder hvis ikke der kan findes gode årsager, og det er overkommeligt at modvirke problemerne. Måske er fundamentet for disse klynger ikke er stærkt nok til at satse på.

Samtidig bør det understreges at klyngeplottet blot er en indledning til arbejdet med regionens strukturelle forandring. Formålet med analysen på dette stadie er at fremstille et faktabaseret beslutningsgrundlag til at stimulere en diskussion af klyngetankegangens relevans for regionen. Analysen vil også kunne benyttes som grundlag for at diskutere hvilke klynger det kunne være interessant at vide mere om. Klyngeanalysen giver således et første, forsigtigt bud på hvad der er de væsentligste klynger i regionen (nuværende og fremspirende).